periculo poſſit differre: exigere tamē nō
debet in predictis tp̄ibus. i. Cho᷑. vij.
Nolite fraudare inuicē: niſi forte ad tē/
pus de ꝯſenſu vt vacetis oratōi. Nam
ꝓpter dies ꝓceſſionis ⁊ ieiunioꝝ conue
nire nō debent. quia etiam a licitis ab
ſtinēdum eſt vt facilius impetret᷑ quod
poſtulat᷑. xxxiij. q. iiij. Chriſtiano. Idē
dicit᷑ de temporibꝫ feſtiuis. xxxiij. q. iiij.
Quotieſcūqꝫ. Itaqꝫ qui reddit illis tē/
poribus nō peccat Sed q̄ exigit aliqua
infirmitate: vtputa ꝯcupiſcētia ductus
ſine cōtēptu temporis ſiue eccleſiaſtice
exhortatōis vel ordinatōis vel alit᷑ pec
cat. Concordat Thomas. Sꝫ ex iſtis
elici poteſt ꝙ q̄ ꝑtinaciter ⁊ ex contēptu
temporis ſacri vel ordinatōis eccl'e de/
bitum exigit iſtis diebus peccat morta
liter. ſed nō iſta ꝑſona que reddit debi/
tum: cum tamen potius ob reuerētiam
dei ⁊ ſanctoꝝ abſtineret. Ergo acriter
arguendi ſunt illi pertinaces ⁊ obſtina/
ti qui temere exigunt debitum illis die/
bus ſine omni timore dei.

De ſeptīo p̄cepto

Non furtū facies. A Ubi
ſm̄ Auguſtinū prohibet᷑ om
nis ꝯtractatio rei aliene ꝓue/
niens ex cupiditate vl' iniuria
Et ſic ꝯ illud preceptū peccāt. xvij. ge/
nera hominum. Et ſunt p̄mi raptores
qui aliena violēter rapiūt. Et tales rap
tores in tribꝫ peiores ſunt diabolo Pri/
mo quia diabolus ſolum torquet in fu/
turo eos qui hic male agunt. Sed illi
econuerſo plus torquent ⁊ ſpoliant bo/
nos q̄ malos.. Unde Eſaie. lix. Qui
receſſit a malo prede patuit. Et ꝓuer/
bioꝝ. xxix. Uiri ſanguinnm oderūt ſim
plicem. Diabolus iuſtificare ſe p̄t in cō/
paratione iſtorum dicens. Ego afflixi
in inferno ſolum illos qui meruerūt Il
li econuerſo illos ſpoliauerūt q̄ nūq̄ me
ruerunt. Secūdo quia diabolus timet
angeluꝫ hominis ⁊ ſignū crucis ⁊ aquā
benedictam ⁊ nō violētiam facit homi/
ni in corpore Sed raptores nec timent
angelum nec etiam ip̄m deuꝫ nec ſignū
crucis: nec aquā bn̄dictam: ſed etiā ſuā
ſeuitiam exercent violenter in homineꝫ
eum ſpoliando. Tertio quia in inferno
punit diabolus vbi eſt ꝓpꝰ locꝰ tor
mentorum. ſed illi in mundo vbi deꝰ de
dit homini libertatem de ſe ⁊ ſuis rebꝰ
facere ſm̄ voluntatem. Ergo merito il
li raptores poſſunt dici angeli diaboli
miſſi in mundum ad faciēdum illud in
mundo quod facit diabolus in inferno
Ergo dicet᷑ eis in iudicio extremo. Ite
maledicti in ignem eternum qui para/
tus ⁊c̄. Unde querit᷑. vtrū rapina gra/
uius peccatum ſit q̄ furtum Reſpōdeo
ſm̄ Thomam in ſumma. q. lx. arti. ix.
ꝙ ſic. Quia violētia magis eſt ꝯtra vo/
luntatem q̄ ignorantia. Item per rapi
nam nō ſolum infertur iniuria alicui in
rebus. ſed etiam vergitur in quādam
perſone iniuriam. Qꝫ autem homines
iniqui minus verecundātur de rapina
q̄ de furto: hoc eſt ex eo quia homines
ſenſibilibus inherentes magis glorian
tur de virtute exteriori que magis mani
feſtatur in rapina: q̄ de virtute interio/
ri que tollitur per peccatum Et ideo mi
nus verecūdantur de rapina ¶ Scien/
dum autem ꝙ non ſolum raptores ſūt
qui rapiūt: ſed etiam qui precipiūt ⁊ cō/
ſulunt: ⁊ qui eos ſcienter ad hoſpitia re/
cipiūt. ⁊ qui inde comedūt vel bibunt.
vel qui pro ſuis debitis furtum vel ra/
pinam ſcienter recipiunt: tales tenentur
ad reſtitutionem partis quam habuerūt
B ¶ Si diceres. Quid faciet vxor
raptoris vel furis: poteſt ne comedere
de rapina vel furto? Ad hoc dicenduꝫ
ſi maritus habeat aliquid de iuſto. de
iſtis rebus debꝫ mulier ſeparatim expē
dere ⁊ victum ſumere Si vero nihil ha
beat niſi de rapina: vel ſi ſit aliquid de
iuſto. hoc tn̄ ita permixtū eſt ꝙ diſcerni

non p̄t: tñ c m̄l'ier ſm doctoꝛes nõ debz
de rapina comedere vł de furto: ƺ aliun/
de ſibi victũ querere: vł a cõſanguineis
ꝛ amicis: vł laboꝛe manuũ: vt etiã que
rendo elemoſynas hoſtiatim vt d̄t Ho
ſtienſis. Si aũt maritus ſit ita mal⁹ ꝙ
oĩno cogat eam viuere d̄ reb⁹ raptꝭ: nec
etiã poſſit ſibi aliũ de victũ conq̇rere: tũc
ne fame moꝛiaꝛ: reſtat ei tripl'x remediũ
Pꝛimũ ꝙ viuat d̄ dote vł de ſpõſalitio.
Nã vt dicit gloſa. in hoc caſu p̄t recupe/
rare dotẽ: etiã ſtante matrimonio. Se
cundũ remediũ eſt vt denũciet epõ q̇ p̄t
cõpellere maritũ vt paſcat vxoꝛẽ d̄ iuſto
ij. q. i. Si peccauerit Vł cõmittat eam
alicui ꝑſone honeſte: que de honeſto lu/
cro ſibi pꝛouideat: vt habeꝛ extra de pi/
gnoꝛibus. Ex litteris. Tertiũ remediũ
eſt ſi ſit tã in arto poſita ꝙ de nullo alio
poſſit ſibi victũ exq̇rere vł inuenire: tunc
p̄t viuere d̄ rapina: quia neceſſitas legẽ
non hꝫ Et quicquid ſic expẽderit: dolen
ter ſumat ꝛ vtatur ſcd̃m ꝙ parũ p̄t ad
ſubleuandũ ſolũ neceſſitatẽ ꝛ ꝓponat fir
miter reſtituere q̃ꝫ citius poterit quicq̇d
inde ſumpſerit. Semꝑ tñ vxoꝛ teneꝛ vi/
ro debitũ reddere in caſib⁹ ſupꝛadictis:
ꝛ econuerſo ¶ Eſt tñ ſciendũ ꝙ quãuis
vxoꝛ de oue vel boue vel alia re rapta in
ſpecie cõmedere non poterit extra caſuz
vltime neceſſitatis: tamen ea vendita d̄
p̄cio nutriri p̄t: cui⁹ rõ eſt. Cũ em̃ res ra
pta venditur: tunc in p̄cio dato vitiũ fur
ti vel rapine purgatur ꝑ hoc ꝙ emẽs vo/
luntarie dando pꝛeciũ trãſtulit dñium
Unde p̄ciũ illud licite quilibet põt reci
pere ab eo nec teneꝛ reſtituere. Quidaz
tamen magni doctoꝛes dicũt ꝙ vxoꝛ li/
cite p̄t vti reb⁹ ſic ꝯmixtus: dũ tñ in mẽte
habeat ꝙ libenter vellet viuere de licitis
acquiſitis. ¶ Sciendũ aũt ꝙ nulli hoĩ
licet comedere de rapina ꝛ furto pꝛeꝛ q̃ꝫ
in neceſſitatꝭ articulo: nec elemoſyne dã
de ſunt de talibus: ſed reſtituende ſtꝫ he
redib⁹. Unde legiꝛ ꝙ quidam miles ra
puit pauperi vidue vnã vaccã. Que cuz
fleret ꝛ inſtanter peteret vt ei vaccaz reſti
tueret ꝓpꝛ paruos pueros q̃s habuit.
Rñdit. Si ego tibi eam non acciperez
tunc ali⁹ ſequens me tibi eã acciperet: et
ſic vaccam retinuit ꝛ receſſit. Poſt moꝛtẽ
eius punit⁹ eſt a diuerſis demonib⁹ Et
vnus eũ inter ceteros inceſſanter ꝛ infa/
tigabiliter puniuit. Tunc ille dãnatus
dixit ad talem demonẽ. Cur me tam cõ
tinue ꝑſequeris ꝛ punis magis q̃ꝫ aliq̇s
alioꝝ: Reſpõdit Si ego nõ facerẽ tunc
ali⁹ faceret. Hec ſunt v̄ba q̃ ꝓtuliſti dñ
pauperi vidue vaccam recepiſti ꝛ violen
ter rapuiſti. ¶ ¶ Scd̃o ſunt qui ꝑ
idebitas exactões a ſubditꝭ bona extoꝛ
quent. Ubi ſciendũ ꝙ licite vltra debi
tum cẽſum null⁹ dñs p̄t aliquid extoꝛq̄
re a ſubditis ſine pc̃cõ. Ex cauſis tñ ra
tionabilib⁹ p̄t petẽ moderatũ ſubſidiũ:
dũmõ hoc petat ſine exactõe. ¶ Et pꝛi
mus caſus q̃ vltra cẽſum dño licet pete
re moderatũ ſubſidiũ: eſt ꝓ defenſione
patrie: vtputa cũ patria iniuſte ab ho/
ſtib⁹ inuadiꝛ: tunc em̃ ſubditi non ſoluz
teneꝛ res ſuas impartiri: ſed etiã tenen
tur ad hoc coꝛpoꝛalit' laboꝛare. Scd̃s
caſus ſi ſit capt⁹ in iuſto bello ¶ Terti⁹
ſi ex iuſſu p̄ncipis vł pape vł ꝓpłi debe/
at ire ꝯtra hereticos vł paganos Quar
tus eſt ſi debet filium militare vł filiam
deſponſare. In oĩbus his ꝛ ſimilib⁹ p̄t
licite a ſubditis petere ſubſidiũ modera
tum. Sed ſi dñs vult ludere in aleis ꝛ ĩ
aliĳs vanitatib⁹ vult expendere vltra vi/
res: ꝓpter tales cauſas non licet quicq̃ꝫ
exigere a ſubditis: ꝛ ſi exegerit tenetur re
ſtituere ſm Guil. extra de conſue. ĩ fine.
¶ Sciendũ ꝙ qui vltra debitũ cenſum
accipiũt a ſubditis niſi in caſib⁹ cõceſſis
ꝛ iam enumeratis: ꝓditoꝛes dicunꝛ Et
rõ eſt: q2 eandẽ fidem debet dñs ſubdi/
to: quã ſubditus dño Sed ſi ſubditus
capi faceret dñm: vł aliud malũ ei face/
ret: diceretur ꝓditoꝛ. Et ſil'r eſt de dño
quo ad deũ. Sed ſi diceres ſi non eſſet
meus ſubditus nõ facerem. Reſpõdeo

Nõ ĩdo eũ tibi dñs cõmiſit vt eũ ſpolia
res: ſʒ vt eũ ꝓtegeres. Et tal' eſt dñatio
diabolica q̃ affligit ſubditos ſuos ſui/
entes ſibi ⁊ illos magis q̇ ſibi magꝫ ſuie
rũt. Itẽ tales iuditium dei ſine miſcḋia
merent: qꝛ talit' exhibebit ſe eis dñs q̃/
les ipi ſe exhibuerũt ſuis ſubditis. Vñ
Luc. vi. Eadẽ mẽſura q̃ menſi fueritis
⁊c. Vñ exemplũ legit' q̄ q̇dẽ miles ha
buit p̄rẽ ⁊ m̄rem q̇ multũ fuerũt miſe/
ricordes ⁊ timẽtes deũ. Sʒ parẽtibꝫ de
functis fili⁹ fact⁹ eſt opp̄ſſor ſubditorũ ⁊
pauperũ: ⁊ cũ argueret' ab amicꝫ ⁊ reli/
gioſis q̃re tantũ ſpoliaret ſuos paupẽs
ſubditos. Rñdit: oues n̄re ſunt: ĩdo de
bem⁹ eas tõdere ⁊ vti eis. Tãdẽ volẽs
eũ ḋs ab hoc errore reuocare ꝓpt' ſuitiũ
qḋ in iuuẽtute ſibi exhibuit miſit ad euꝫ
angelũ q̇ rapto eo oñdit ei pulcherrimũ
palatiũ in q̊ erãt hoĩes veſtiti aureis ve/
ſtibꝫ ⁊ cantabãt dulciſſime: ⁊ oĩa gñã or
ganorũ audiebant' in palatio illo: q̇ au/
diens tãtũ gaudiũ volebat intrare ⁊ re/
pulſus eſt a cuſtode porte dicẽte. Dño
vis intrare iſtud mũdiſſimũ ⁊ pulcher
rimũ palatiũ cũ habeas veſtẽ ſanguino
lentã. Qui cũ reſpexiſſet vidit ſe reſperſũ
ſanguine. Cui angel⁹. Iſte ẽ ſanguis ⁊
labor pauperũ quẽ tu violent' ⁊ ſine iure
exactões faciẽs ĩ ſubditos accepiſti Si
igit' vis intrare iſtḋ palatiuʒ reiicias a te
iſtã veſtẽ: Qui ad ſe rediẽs vitã in meli⁹
cõmutauit ⁊ oĩa iniuſte recepta reſtituit
⁊ poſtea eis multũ miſericors fuit ⁊ vitã
ſuã in bono finiuit ¶ Tertij ſũt q̇ ꝓpter
debita dñorũ ciues ⁊ alios ſubditos in/
debite pignorant qḋ eſt rapina corã ḋo
qñ ſic res pauperũ indebite pignorãtur
dimiſſis rebꝫ p̈ncipaliũ debitorũ. ſ. dño
rũ. Sed heu iam cõe eſt q̄ ruſtici ⁊ mer/
catores totam guerrã luunt: qui nunq̃
cauſam vl' occaſiõem ad hoc dederunt:
Et tales paupẽs merito eſſent marty/
res xp̄i: ſi patient' hoc ſuſtinerẽt: ⁊ euꝫ h̄
ſibi a pctis cauerẽt. D ¶ Quarti
ſũt q̇ mercedẽ alioꝝ iĩurioſe detinẽt ⁊ cõ/

ſeruant. Vbi ſciẽdũ q̄ iniurioſe detinẽ
tes mercedẽ alienã tripl'r peccãt ⁊ tripl'r
malũ incurrũt. Primũ eſt q̄ iram dei g̃/
uiſſime cõ ſe ꝓuocant: qḋ pʒ. qꝛ illḋ ẽ vnũ
pccĩm de clamantibꝫ: ⁊ in auribꝫ dei cla/
morẽ diuĩe vltiõis iugit' expoſtulantibꝫ
Dicit' eñ pccĩm clamare: qꝛ ſua enormi/
tate deũ ꝓuocat ad vindictã. ⁊ talia pec
cata ſũt q̃tuor vt pʒ ſup̄. v. B. ¶ Quĩ
ti q̇ vtunt' re apḋ ipos depoſita vl' etꝫ ip/
ſis accõmodata ad aliũ vſum q̃ꝫ eis con
ceſſa eſt. Vel etiã vtunt' pignore: tales
furtũ cõmittũt ⁊ cõtra dei p̄ceptũ faciũt
E ¶ Sexti ſũt ſacrilegi q̇ rẽ ſacraʒ fu
rant' ſiue auferũt de loco ſacro ſiue nõ ſa
cro: vt pʒ. xvij. q. iiij. q̇ſqꝫ. Et tale furtũ
ḋr ꝓprie ſacrilegiũ: qḋ etiaʒ cõmittit' cũ
q̇s facit iniuriaʒ clericis vl' pſonis eccleſi
aſticis: eos. ſ. detinẽdo vl' eorũ res aufe/
rẽdo: tales eñ ſacrilegi ſũt excõicati ipo
facto ⁊ p̈uati pcep tõe ſacramẽtorũ Que
rit' vtrũ reliquie ſctõꝝ poſſint furtiue ſub
trahi vt honorabili⁹ reponant': Rñdeo
ſm Guil. nõ. nam ſacrilegiũ eſt q̃tieſcũ
qꝫ aufert' ſacꝝ ḋ ſacro: vl' ſacꝝ ḋ ñ ſacro
Et nota q̄ reliq̇as emere vl' vẽdere ſm
Raymundũ ſymoniacum eſt. F
¶ Septimi ſũt qui furtum cõmittunt
Vnde queritur vtrum in re parua com/
mittat' furtum ſicut in re magna Reſpõ
deo q̄ ſic qꝛ in furto nõ qḋ ablatũ eſt ſʒ
mens furantis attendit'. xiiij. q. vi. c. vl.
Et hoc intelligendũ eſt qñ volũtas ẽ ta
lis q̄ etiam maiora ſubtraheret ſi poſſꝫ
Vel qñ ex ablatõe parue rei dñs itelli/
gitur grauari. Nam ſic ḋr Tho. ſa ſe.
q. lxvi. Si aliq̇s res minimas furtie ac
cipiat per quas homo ñ reputat ſibi no/
cumẽtũ inferri: ⁊ ille q̇ accipit poſſit pre/
ſumere hoc nõ eſſe ꝯtra voluntateʒ dñi
excuſat'. Alias furtũ ſemꝑ eſt peccatum
mortale qꝛ eſt ꝯtra dilectioneʒ ꝓximi cũ
infertur nocumẽtuʒ. Vñ etiã in talibꝫ
minimis ſi quis habeat animũ furandi
⁊ inferendi nocumentuʒ ꝓximo erit pec/
catũ mortale: vt Tho. ibidẽ dicit Hoc

ſumme aduertendum eſt ꝙ non ſolū fur
tum notabile: ſed furtum paruū eſt pꝉicu
loſum homini. Vn̄ ſi decem furarent̄
vnam aucam ⁊ eam comederent q̄libet
tenetur reſtituere partem que eum con/
tingit ſi vult indulgentiam ⁊ remiſſionē
peccatoꝝ conſequi. Similiter intelligit̄
de his qui gramina de pratis aliorum
metunt: vel cum pecoribus ſuis ſcienter
damna proximis in ſegetibus vel pra/
tis inferunt: Item qui fructus arbo/
rum vel rapas agrorum ſubtrahunt cō
tra voluntatem proximorum. Item ve
natores qui cum equis et canibus ſuis
hominibus in ſegetibus ⁊ frumēt ſuis
damna inferunt. ¶ Item vectores qui
cum curribus ſuis per ſata agrorum va
dunt ⁊ ſic eis damnum inferunt ⁊ ſic de
alijs. Item ruſtici qui quādoꝗ agros
aliorum ꝓximorum ſibi contiguos cū
aratro diminuunt ⁊ ſuos augmentant.
Unde exemplū in dialo. ceſarij. vbi le/
gitur ꝙ ruſtico cuidā morituro diabolꝰ
aſſiſtens palum igneum in os eius mit
tere minabatur. Ille culpā nō ignorās
quocūꝗ ſe vertebat ſemꝑ diabolū p̄ſen/
tem vidit qui habebat palū: iſte quidē
cuidam vicino ſuo ſubtraxerat de agro
eiꝰ vt agrū ſuū augmentaret. Ad quē
cogēte iā dicta neceſſitate ſuos amicos
tranſmiſit ⁊ ablata reſtituere ꝓmiſit ⁊ ve
niā poſtulauit. q̄bꝰ ille rn̄dit. Nō igno/
ſco: ſinite eū bn̄ torqueri. Iterū terret̄ vt
prius: ⁊ iterū mittit nuncios vt p̄us: ſed
veniam non conſequitur. Tertio cū la
chrymis venientibꝰ ⁊ dicentibꝰ: ꝙ miſer
ille non pōt mori nec viuere. Reſpondit
Modo bene vindicatꝰ ſū: modo remit/
tam. Ab illa igit̄ hora omnis terror dia
boli abſceſſit. ¶ ¶ Itē exēplū d̄ pa/
rentibꝰ qui debēt pueros ſuos fideliter
informare ꝙ ipis nec alicui alteri homi/
ni aliquid ſubtrahant ⁊ furtiue recipiāt
Unde legit̄ ꝙ quidam puer defunctꝰ ē
⁊ iudicio p̄ſentatus: quē puer quaſi per
velamen cōtemplabatur: multumꝗ ei

ſeuerus videbatur. Diabolus aūt eun/
dem puerum accuſabat dicens Domine
iudica ſ̄m iuſticiam: quia puer iſte ger/
mano ſuo obulum furatus eſt: nec inde
fecit penitentiam. nec reſtituit ablatum
Cui dn̄s. Velles vt ꝓ tantillo hūc pu
erum damnarem? Supplicantibus ꝓ
puero quibuſdam ſanctis quibus puer
ſeruierat culpa pueri remittitur. S; ad p̄/
ceptum iudicis puer ad puteum igneū
ꝓijcitur: in quo tantā penam ſuſtinuit
ꝙ poſtmodū hanc verbis exprimere nō
potuit. Poſtea de puteo extractus iudi
cem iocundum ⁊ dulcem inuenit. Data
q; ſententia anima corpori reſtituitur. ⁊
obulum ſoluere iuſſus eſt. Et mirātibꝰ
cunctis qui aderant per ſigna que in eo
inuenerunt verbis eius compulſi ſūt cre
dere. Item ꝙ homo poſt hanc vitā pu
niatur pro minimis rebus patet ꝑ tale
exemplū. Nam filius cuiuſdam duciſſe
decedens confeſſus eſt (q̄uis tātū eēt
nouem annorum) qui poſt mortem ap/
parens dixit matri ſue ſe eſſe in valde
magna pena purgatorij: quia nō ſoluiſ/
ſet quedā debita que accōmodauerat a
familia patris ſui ad ludos faciendos ⁊
globos emendos: nec de hoc memor fu
it in morte vt ſoluiſſet tales hallēſes Et
petiuit a matre vt pro ſe ſolueret: ⁊ ſic pe
na ſua finem haberet. Reſpondit ſe li/
bent̄ velle facere. Et inquiſitiōe facta fe
cit omnes tales hallenſes ſoluere famu
lis ⁊ famulabus ſuis: qui ei illos hallen
ſes conceſſerant. poſtmodum autē pu/
er apparuit matri in magna claritate itī
mans ꝙ eſſet liberatus a pena: ⁊ poſitꝰ
in felicitate maxima.

¶ De vxoribꝰ q̄ furā
tur viris ſuis.

Octaui ſūt vxores que furant̄ vi/
ris ſuis: et res virorum furtiue
ſubtrahunt: de ipis contra vo/
luntatem virorum ſeu maritorū elemo/
ſynas faciunt: quod fieri non debet. vn̄
de ſcribitur: xxxiij. q. iij. Nihil. ⁊c̄. Sz

nunq̇d vxoꝛ in aliquo caſu p̄t facere ele/
moſynā ſine licentia viri. Rn̄deo ꝙ ſic:
⁊ hoc in triplici caſu. Primo ſi vxoꝛ fue
rit lucratiua: Scd̄o ſi habuerit res pa
rafernales ⁊ ꝓprias preter dotē vbi hu/
iuſmodi parafernalia locū ħ̄ cōſuetudīe
habent ⁊ vxoris ſunt: p̄t de illis etiā inui
to marito elemoſynā facere Tertio ſi fa
ciat elemoſynam de reb⁹ ſue diſpenſati/
oni cōmiſſis: puta ð pane ⁊ vino ⁊ hmōi
(nam de approbato moꝛe h̄ ſolēt ad di/
penſatōem vxoꝝ ſpertinere) poteſt ⁊ de
bet facere elemoſynas: moderate tamē
ꝙ egeſtatem coniugi non inducat. Et
debet ſibi foꝛmare conſcientiam ꝙ non
diſpliceat viro: lꝫ aliqn̄ diſplicueīt ⁊ ꝓhi
bueīt. Quia aliqn̄ ꝓhibent vt tēperent
vxores: non tamen ex toto ſed ab exceſ/
ſu. Poteſt etiam ſibi foꝛmare conſcienti
am ex miſeria paupis: cogitans ꝙ ſi ma
ritus videret placeret ei ꝙ ſibi fieret ele/
moſyna. ¶ Quid tunc dicendū eſt de il
lis mulieribus que furantur maritis: ⁊
illa ſupfluē ⁊ inutiliter expēdunt ſcꝫ in ſu
ꝑbia veſtium vel cingulo⁊ vel peploꝛum
⁊ etiam quandoqꝫ in conuiuijs cum vi/
ri abſentes ſunt multa expendunt: qð ē
contra vnū capitulū de regula matrimo
niali. Quia exiſtētes in matrimonio de
bent ſibijnuicem eſſe fideles in reb⁹ tem
poꝛalib⁹ ⁊ vnus non ſubtrahere alij ⁊ in
utiliter expendere. Item rep̄hendendi
ſunt iſti parci viri qui recludunt oīa bōa
ſua ab vxoꝛibus nullā eis poteſtatē cō/
mittentes tanquā ancille ⁊ famle. Hilli
facere deberent ſolū qui habent vxoēs
tales quales: ne occaſio mali eis eēt po/
teſtas talis rerum tempoꝛaliū Sed eis
qui ꝓbas ⁊ hōeſtas: ⁊ timētes deū ⁊ cō
ſcientioſas etiam ꝓbatas vxores habēt
non eſt facienda talis recluſio. Quia ex
hoc datur talib⁹ mulierib⁹ occaſio furā/
di: quia oīa debent eſſe illis cōmunia ſi
mul ſcꝫ tā viro ꝙ̄ mulieri: exēplo ꝑmitie
eccl'ie: vt dꝛ Actuū. 4 Erant ill' oīa cōia
Si ei hoc oīb⁹ xpianis fuit: multo foꝛ
tius debet eſſe illis qui ſunt ſimul in ma
trimonio. Hoc etiam videt chꝛ̄s appꝛo/
bare in euangelio dicens. Iā non ſunt
duo ſed vna caro: Ex hoc ſequit ꝙ mul
to minus res illo⁊ debēt eſſe diuiſe Sci
enduꝫ aūt ꝙ mulier ꝓba ⁊ honeſta ⁊ mi
ſericoꝛs quandoqꝫ facit hoīem crudeleꝫ
piū ⁊ miſericoꝛdem. Exemplū legitur ꝙ
quedam nobilis dn̄a multū compatie/
batur infirmis maxime tn̄ lepꝛoſis Vir
aūt nobilis ⁊ potēs tantū abominaba
tur lepꝛoſos ꝙ eos videre non poterat.
Qui quadam die equitabat ad venati
onē. Tūc quidā lepꝛoſus apparēs an/
te ianuā ſuā id eſt illius nobilis ⁊ rauca
voce clamare cepit Quē mox vt dn̄a au
diuit ad eū deſcendit ⁊ q̄ſiuit ſi vellet cō
mederet ⁊ bibere: Et ille. Ecce hic cruci/
oꝛ vehementi ſolis ardoꝛe nō manduca
bo neqꝫ bibā niſi me tuleris in domū tu
am. Et illa: Nunquid noſti quātū do/
minus me⁹ abhoꝛreat lepꝛoſos: ⁊ ſpe ci
to rediet de venatōe: ⁊ ſi te in domo iue/
niret: foꝛſan me ⁊ te interficeret: Illo ge
mente ⁊ ploꝛante: dn̄a non potuit ei⁹ la
chꝛymas ſuſtinere: ſed ꝓpꝛijs bꝛachijs ī
domū poꝛtauit: eūqꝫ rogauit vt come/
deret: nullo mō voluit niſi eū dn̄a in ꝓ/
pꝛiam camerā ⁊ in ꝓpꝛiū lectum deferꝫ
Ibi eī deſiderabat quieſcere anq̄ꝫ cō/
mederet. Dum ergo illa gemitū ⁊ fletuꝫ
eius tantū ferre nō poterat poꝛtauit euꝫ
ꝓpꝛijs humeris ad camerā ſuā: ⁊ in le/
cto ſuo eū quieſcere fecit: ⁊ coopꝛtoꝛio p̄ci
oſo coꝛpus ei⁹ cooperiens. Et ecce vir ð
venatōe veniens dixit mulieri. Apꝛi mi/
hi cameram illā vt requieſcam poſt eſtū
ſolis. Cunqꝫ illa aliquantuluꝫ tardaret
timēs ð moꝛte lepꝛoſi ⁊ ſua: dn̄s cuꝫ ma
gna indignatiōe camerā intrauit: ⁊ ſatꝫ
cito poſt reuerſus ad vxoꝛē ait. Dn̄a in/
q̇t bn̄ feciſti ꝙ lectū meū optime ꝑparaſti:
ſꝫ miroꝛ vbi talis ſpēs aromaticas repe/
riſti q̇b⁹ tota camera reſperſa eſt tāto ſcꝫ
odoꝛe ſuauitatꝫ qꝛ mihi viſum ē ꝙ fuerī
in paradiſo. Quo audito mlier q̄ nō nī

ſi mortē expectauit: ingreſſa camerā ita
īuenit: ſꝫ leproſū minime īuenit: q̄ p̄ ad/
miratōe ⁊ miracli magnitudīe oīa ꝑ or/
dinē marito ītimauit. Ille valde cōpun
ctus q̇ p̄us q̄ſi leo fuit: mā̄ſueſcere cepit
ſicut agnꝰ ⁊ poſtea paupes ⁊ maxime le/
proſos ſꝑ dilexit: ⁊ vitā ſuā cū vxore ſua
in bono finiuit. Vn̄ apl's. i. Corin. 7.
Saluat̄ vir infidelis ꝑ mulierē fidelem
I ❡ Noni ſunt ſerui ⁊ ancille q̇ res
dn̄oꝝ ſuoꝝ furtiue ⁊ inuitis cōſumūt vl'
etiā de rebꝫ dn̄oꝝ ipis īuitis elemoſynā
faciūt. Tales em̄ ꝓpter piā intētōem a
pc̄cō mortali non excuſant̄. Vn̄ querit̄
vtꝝ ſ̄uus vl' ancilla ī aliquo caſu poſſit
elemoſynas facere de rebꝫ dn̄i ſui. Rn̄/
deo ſ̄m Thō i. 4. diſt. 15. Serui ancil/
le ⁊ famuli nō pn̄t elemoſynas dare d̄ re
bus dn̄oꝝ ſuoꝝ ſine eoꝝ cōſenſu niſi pa/
nē vel brodiū ⁊ hmōi q̇ nō inferunt ſenſi/
bile nocumētū. Itē rep̄hendēde ſūt q̄/
dā ancille q̄ ꝑmittūt qn̄qꝫ cōmeſtibilia
ꝑire ſicut brodiū pulmētū ⁊ hmōi q̄ no/
lunt laborē hr̄e vt pauperibꝫ talia ſerua/
rent ⁊ ipis darent: q̄̄bus quandoqꝫ dn̄s
vel dn̄a illō libent̄ videret: ⁊ eis bn̄ pla
ceret. Sꝫ iſte ancille ꝓpt̄ pigritiā ſuā no
lunt illa fragmenta colligere q̄ ſuꝑſunt ⁊
pauperibꝫ erogare: ſꝫ potius canibus ⁊
porcis tribuunt: ⁊ ſic paupes egere per/
mittūt. Et de his deſtrictā rōem reddi
turi ſūt deo oīpotēti q̄ pauperibꝫ vtilia
fuiſſent ſi eis diſtribuiſſent. Itē rep̄hen
dendi ſūt ſ̄ui ⁊ ancille q̇ furtiue bōa do/
minoꝝ ſuoꝝ ſubtrahūt ⁊ ea crapuloſe cō
ſumūt faciētes ꝯuiuia. Poſtq̄ꝫ dominꝰ
⁊ dn̄a dormitū iuer̄t: tūc p̄mo tales lau/
te ī comedēdo ⁊ bibēdo viuere incipiūt.
Tales em̄ tenent̄ ꝯfiteri ⁊ dn̄is ſuis ſa/
tiſfacere cū alias habeāt ſatis cōmede/
re ⁊ bibere. ❡ Itē etiā rep̄hendēdi ſunt
dn̄i ⁊ dn̄e q̇ ſ̄uis ⁊ ancillis nō neceſſaria
ſua adminiſtrāt: ⁊ eos in laboribꝫ nimis
aggrauāt ⁊ eos vilipendūt v̄bis ⁊ factis
maledicēdo eis vl' alias īiurias irrogan
do. cū tn̄ xp̄s dicat ī euangelio Nō vni

ex minimis meis feciſtis ⁊c̄. ❡ Decimi
ſunt artifices ⁊ mechanici qui opera ſua
fraudulenter faciunt. ⁊ ſic ꝓximos ſuos
decipiūt: malū ꝓ bono vendētes. Con
tra quos dicit ꝓpha. Ve qui dicitꝭ bo/
num malū ⁊ malū bonū. Verbi grā ſi/
cut faber q̇ ꝓmittit ſe facturū aliquid d̄
bono ferro: ⁊ oppoſitū facit. ſcꝫ de ferro
minus bono Similiter ſutor q̇ ꝓmittit
ſe de bono coreo facturum calceos ſiue
ocreas. ⁊ oppoſitū facit. Etiam ipi ſar/
tores q̇ ſciſſuras nouas inueniūt ⁊ noui
tates in ſciſſionibus veſtimētoꝝ. q⁊ ſ̄m
Henricū de haſſia ſuꝑ Geneſim. Nō li
cet excogitare tales nouitates ⁊ vanita/
tes. ⁊ multo minus licet eis facere ⁊ pre/
parare: niſi cauſa expoſcat Rō huius ē
quia nullus debet ꝓuocare ꝓximū ad
peccatum vel iuuare ad vanitatem. Er
go q̇ excogitāt ⁊ q̇ faciunt nouitates ta/
les quibus ad peccandū vtunt̄ hoīes ꝑ
ticipes erūt illoꝝ peccatoꝝ. q⁊ qui occa/
ſionem damni dat: damnū dediſſe vide
tur. Item artifices q̇ nimiū pro ſalario
recipiūt plus ſcꝫ q̄̄ meruerūt. Itē artifi
ces ⁊ laboratores q̇ ſtatutū ⁊ conſuetum
p̄ciū recipiūt: ſꝫ infideliter laborāt ⁊ de
ſidioſe. q⁊ quā̄doqꝫ ꝑ tres dies laborāt
quod in duobꝫ ꝑficere poſſent. ⁊ ſic de
alijs. Et tales hoīes penitere ⁊ cōfiterī
debent ꝓ hmōi exceſſibus. quia vnuſ/
quiſqꝫ redditurus eſt rationē in die iu/
dicij de ſuo labore et de ſuo artificio.
L ❡ Undecimi ſunt inuētores rerū
quia qui rē inuētam nō reſtituit raptor
iudicatur. prout legitur. xxiiij. q. v. ca. p̄
mo. Si quid inueniſti ⁊ non reſtituiſti
rapuiſti. Unde Auguſtinus de verbis
apoſtoli. Quod inueniſti ⁊ non reddidi
ſti rapuiſti. quantum potuiſti feciſti. q⁊
nō plus potuiſti. ideo nō plus feciſti. q̇
alienum negat ſi potuit tollit. Vn̄ etiā
Origenes ſuꝑ Leuiticum. Multi ſine
peccato putāt eſſe. alienū cū inuenerint
ſi teneāt: ⁊ dicūt deus mihi dedit. ꝗ nō
debeo reddere. Diſcant autē peccatum

ſtu̓e eſſe rapiẽ ſi q̇d inuẽtũ ñ reddãt. Ad
h̃ ãt vt ille q̇ rẽ alienã ĩuenit euadat pe/
nã furti: tũc ẜm Henricũ ꝺ̃ firmaria: ꝺꝫ
publice ꝺenũciare ꝙ ille cuiꝰ fuit res ve
niat: ⁊ ſi certa inditia exp̄ſſẽit ſibi reddat
vꝉ ẜm Hoſtien. Si ille ñ venerit cuius
res fuerit: erꝛoget paupibꝫ: vꝉ ip̄e idẽ in
uẽtoꝛ tenere p̄t illã rẽ ſi ẽ idigẽs ⁊ paup.
Et h̃ ẜꝫ q̇ſdã autoꝛitate penitẽtiarij ſui
ſeu ſui ꝺioceſani ſi foꝛte ſibi retinuerit ꝺi
ſpẽſatõem taliũ rez̄ q̄ ꝺicunꝟ vage reſti/
tutõis. M ¶ Duodecimi ſũt ho/
ſpites q̇ vulgariꝟ ꝺicunꝟ. ſtubenreuber.
q̇ nimiũ cõputãt hoĩbꝫ ſecũ comedẽtibꝫ
⁊ hoſpitibꝫ. Qꝛ tales ꝺebẽt moderate
hoſpitibꝫ ſuis cõputare Sic tñ ꝙ eis ꝑ
laboꝛibꝫ ⁊ occupatiõibꝫ ſuis ſatiſfiẽt: qꝛ
q̇cũqꝫ taꝉ vltra ꝺebitũ ⁊ nimis exceſſiue
ſuos ꝓximos taliter exactionando ag/
grauat nimiũ cõputãdo ſcienꝟ ⁊ ex ꝓpo/
ſito tenenꝟ ad ſatiſfactõez taliũ ¶ Scien/
ꝺũ etꝫ ꝙ iſti hoſpites ꝓpꝉ lucꝝ tp̄ale pꝛe
parant cibaria ꝓhibita atqꝫ illicita ſuis
hoſpitibꝫ q̇ iſtꝫ foꝛteſ ⁊ ſani ⁊ bñ poſſẽt vti
cibo q̇dragesimali. ꝑticipes ſe faciũt illo
rũ pccoꝝ Verbi grã. Sic repꝑtũ ẽ in q̄/
ꝺrageſima ĩ vna q̄rta feria ĩ q̄ fuit anga
ria: ⁊ cuꝫ h̃ fuit vigilia apꝉi Mathie ꝙ
pꝉes foꝛtes ſani ⁊ robuſti vſi ſũt ꝺ̃ lactici/
nijs ⁊ alias habuiſſẽt ſufficiẽtiã ꝺ̃ cib̄ q̄/
ꝺrageſimalibꝫ/ ĩ q̄ ñ modicũ peccãt tã co
medẽtes q̄ꝫ etꝫ illi q̇ adminiſtrãt ꝓpꝉ lucrũ
eis talia fercꝉa. Et rõ ẽ: qꝛ ĩ tota q̇drage
ſima ẜm Thomam ſcꝺa ſcꝺe. q. cxlvij.
interdicunꝟ vniuerſaliꝟ oua ⁊ oĩa lacti/
cinia. N ¶ Tredecimi ſũt q̇ plebanũ
ꝺefraudãt in oblatõibꝫ ⁊ ꝺecimis ⁊ alijs
ſibi ꝺe iure ꝺebitis. Et ꝺe hac materia
h̃ꝛ ſup̄. 4. S. Itẽ q̇ cẽſum ſubtrahunt
ſuis ꝺominis. Quia ſecundum Henri
cum ꝺe firmaria. Cenſum illum qui fu/
it ab initio rei impoſitꝰ ſine ꝺolo ⁊ frau/
ꝺe integraliter ꝺebent ſoluẽ. Et qui ꝺe
hoc aliquid ſubtraxerit: peccat moꝛtali/
ter ¶ Item qui theloneā vel vectigalia
ꝺominis ſuis fraudulenter ſubtrahunt
qui omnes tenentur ad reſtitutõem: ꝺũ
modo tamẽ tres ꝯditões habeãt hmõi
vectigalia. Pꝛima ꝙ imponanꝟ aucto/
ritate p̄ncipis. Secunda ꝙ ſubſit cã ra
tionabilis ꝓpter quã fuerũt impoſita. ſi
cut ꝑ pace facienda vel ꝑ via publica re
paranda Tertia ꝙ ſint moderata. quia
ſic tollerãda ſunt: extra ꝺe verboꝝ ſigni/
ficatõibus Querit: vtrũ laicus a cleri/
cis poſſit exigere pedagiũ. Reſpondeo
ꝙ eccleſiſtice ꝑſone ad pedagia que ꝺan
tur a trãſeũtibꝫ: ⁊ guidagia q̄ ꝺanꝟ pꝛo
conductu per terrã alicuiꝰ vt ſecuriꝰ va/
ꝺant: ad talia penitus nõ tenenꝟ: nec eti
am pꝛo rebus quas non cauſa negocia
tionis ꝺeferũt ⁊ ꝺeferri faciunt. Et in/
hibetur ne ab eis talia exigantur: cõtra
ria conſuetudine non obſtãte. aꝉs qui
talia exigũt ſi ſunt ꝑſone ſeculares: ſunt
excõmunicati ip̄o facto. Si collegium
vel vniuerſitas caſtrũ vel ciuitas ip̄o fa
cto ſubijcitur interdicto nec a p̄dictꝫ ab/
ſolui poſſunt niſi plene reſtituerint ⁊ trñſ/
greſſioni ſatiſfecerit: extra ꝺe cenſi. q̄ꝫ q̄ꝫ
li. ſexto. ⁊ in clemẽtinis eodẽ titulo p̄nti

¶ Qꝫ. xij. gñã mercatoꝝ
ꝺamnanꝟ. N O

Quartidecimi ſunt mercatoꝛẽs. q̇
mentiẽdo ⁊ ꝺecipiẽdo emunt et
vendũt. Unde querꝟ q̄ntum
illi peccant q̇ nec emere nec vẽdere noue
rũt niſi cũ mendacijs ⁊ iuramẽtis: Rñ/
ꝺeo ẜm Ray. Quotiẽs cauſa ꝺecipiẽ/
ꝺi ꝑiurãt vel mentiunꝟ ſcienter: peccãt
moꝛtaliter ⁊ tenenꝟ ad reſtitutõem Sci
endũ ꝙ hoc nõ ſolũ ĩtelligiꝟ ꝺe magnis
rebus: ꝫ etiam ꝺe ꝑuis. vt patet in qui/
buſdam hoĩbus qui ꝑuas res habent
emere vꝉ vendere. ⁊ tamen in eiſdẽ mul
tipliciter mentiunꝟ ⁊ pꝛoximos ꝺecipiũt
Sed ſi ꝺicis: verum eſt quod iuro: Re
ſpondeo ꝙ peccas in hoc ꝙ ſine neceſſi
tate iuras. ⁊ nomẽ ꝺomini ꝺei tui inua
num aſſumis. Sed ſi iterum ꝺicis: nõ
credũt mihi niſi iuramẽto: Reſpondeo
nõ eſt laudabile in te ꝙ ſic te exhibuiſti

ꝙ nullus verbis tuis fidem adhibeat:
niſi hoc quod loquaris ei cum iuramen
to affirmes. Et iterum dicis. nulli credi
tur amplius niſi iuret. nec aliq̃s poteſt
iam vẽdere vel emere niſi iurauerit. Re
ſpondeo. nõ eſt vniuerſaliter verũ. quia
plures boni viri emũt ꝛ vendũt: ꝛ tamẽ
nullo modo iurant: etiam in magnis et
arduis emptiõibus. ſed ſimplici verbo
affirmant vel negãt ſcḋm dictũ chriſti qui
dicit. Sit ſermo veſter eſt eſt: non non.
Unde exemplũ legitur in dialogo Ce
ſarij ꝙ duo ciues colonienſes inter cete/
ra peccata ſua confeſſi ſunt duoꝝ pecca
torũ genera: que quidez in ſe ſunt valde
magna: licet ꝓpter vſum mercatoribus
his diebus parua videanꝫ ꝛ quaſi nul/
la. videlicet mendaciũ ꝛ ꝑiurium. Do/
mine inquiunt pene nihil poſſumus eme
re vel vendere quin oporteat nos mẽti/
ri iurare ꝛ ſepe ꝑiurare. Quibꝫ cum di/
ceret plebanus: peccata iſta valde ſunt
grauia ꝛ a ſaluatore prohibita ip̃o dicẽ
te. Sit ſermo veſter eſt eſt: nõ non. Re
ſponderũt: nos non poſſumus hoc pre/
ceptum in negociatõibus noſtris cuſto
dire. Ait ſacerdos. vtamini cõſilio meo
et bene cedet vobis. Et nolite mentiri
neq̃ꝫ iurare. ſed ſicut mercatũ veſtrũ vul
tis dare ſic eũ laudate. Et promiſerunt
ei ꝙ temptare vellent vno anno. hoc eñ
ſacerdos petiuit ab eis Impedienti igi
tur eos ſathana: qui ſemꝑ ſaluti huma/
no aduerſatur pene nihil illo anno vẽde
re potuerũt. Reuerſiq̃ꝫ anno reuoluto
ad ſuũ plebanum dixerunt. Obediẽtia
huius anni fuit nobis multũ damnoſa
homines a nobis defluũt nec aliquid ſi
ne iuramẽto vẽdere poſſumus. Tunc
ſacerdos Nolite timere quia temptatio
eſt ꝛ fixum tenete in corde veſtro ꝙ nul/
la aduerſitas nulla pauꝑtas vos a tali
ꝓpoſito auertet. ꝛ dominus vobis bñ/
dicet. Qui ex verbis ſuis compũcti pro
miſerũt ꝙ cuſtodire vellent eius conſili/
um diuinũq̃ꝫ preceptum per omnes di/
es vite ſue: etiam ſi oporteret eos mẽdi/
care Mira res: ſtatim dominus immiſ
ſam compeſcuit temptationem. ꝛ cepe/
runt omẽs homines eos pluſq̃ꝫ ceteros
mercatores frequentare: ꝛ facti ſunt in
breui diuites ita vt mirarenꝫ. Et reuer
ſi ad ſuũ confeſſorem gratias egerũt. eo
ꝙ per eius ſalubre conſilium a tam gra
uibus peccatis fuerũt exonerati. ꝛ inſu/
per in rebus ditati. ¶ Secũdẽ
mercatores ſunt qui in ſtatera deliquũt
et hoc fit tripliciter. Primo cũ quis ha/
bet diuerſa pondera ſic ꝙ vẽdit ad mi/
nus ꝛ emit ad maius. Secũdo cum ha
bet menſuram iuſtam ꝛ pondus iuſtuz.
ſed ſcienter male mẽſurat. vt caupones
q̇ replent menſuram cũ ſpuma ꝛ etiaz q̇
digitum libre ſupponũt. Similiter pã
nicide q̇ cũ pollice vlnam retrahũt. ꝛ ſic
de alijs. Tertio quãdo quis habet iu/
ſtam libram ꝛ mẽſuram. ſed facit vt res
ponderoſior ſit tꝑe vẽditionis. vt q̇ lanã
aſꝑgit aq̃ vel piꝑ ad cellare portat Et vi
nũ qḋ vẽdũt cũ aq̃ limphãt. ꝛ ſic ḋ alijs
Duplex damnũ hẽbũt tales Primũ tẽ/
porale. vñ Deut. xxv. Nõ habebꝫ in ſac
co tuo diuerſa pondera. Et poſt. vt vi/
uas lõgo tꝑe. Sic ꝑ oppoſitũ cito mori
unꝫ ꝯtrariũ faciẽtes. Et etiã res male acq̇/
ſite cito ꝑdunꝫ. Scḋm eſt ſpũale dãnũ
q2 cũ ſcriptũ ſit. ꝑ q̃ hõ peccat ꝑ hec ꝛ pu
nieꝫ Qui igiꝫ in ſtatera peccat merito in
ſtatera michaelis punieꝫ. vbi tunc ma/
la coꝝ in magno põdere: bona vero eo/
rũ nulliꝰ põderis eſſe videbunꝫ ¶ Q
¶ Tercij mercatores ſtꝫ q̇ ꝓpter dilatio
nẽ tꝑis res vendũt maiori p̄cio q̃ꝫ valẽt
vel valẽ pñt. niſi dubiũ ſit ꝙ merces vẽ/
dite tꝑe ſolutõis debeãt plus vel minꝰ
valere. q2 tũc licite pñt vendi in tãto plꝰ
q̃nto eſtimaꝫ ꝙ debeãt valere tꝑe ſoluti
onis Et ħ intellige ſi iſte vẽditor iã nole
bat vẽdẽ merces ſuas. ſꝫ intẽdebat ſua
re vſq̃ꝫ ad illḋ tꝑs ꝛ tũc a p̄mo vẽdẽ Cũ
eñ vẽditor ſtatuat in corde ꝑ q̃nto velit
rẽ ſuã dare. ñ ꝑt ꝓpꝫ dilatõez p̄ciũ augmẽ

tare. Verbi grā: ſi quis iam vellet ven/
dere equū vnū ꝑ decē florenis ꝓmptis
et ſi ꝓpter dilatōem ad dimidiū annum
dat eū ꝑ. xi. florenis: tūc teneť vndeci/
mū florenū reſtituere. qꝛ vſuram ꝯmiſit
Sed ſi aliq̄ dicant: nō poſſumus vēde
re merces noſtras ſine dilatiōe: Rn̄deo
cū dilatōe licet vēdere. ſꝫ ꝓpter dilatōeꝫ
non licet precium augmētare. qꝛ ſi ven/
dūt res ſuas longe carius ꝓpter dilatio
nē ſolutionis ꝙ̄ ſi eis in cōtinenti ſolue/
renť: ꝯmittunt vſuram. vt patꝫ extra de
vſuris. c. Conſuluit ¶ Quarti ſunt qui
aliud oſtendūt ꝛ aliud vendūt. Et ſunt
illi q̄ occultāt malū ſub bono ꝛ ſuperiꝰ
ponunt illud bonū qđ ſit in aſpectu ho
minū. ſed in medio illud qđ deteriꝰ eſt.
et dicūt ꝙ totum ſit ſicut ſupius appaꝛ
et ſic mētiendo ꝓximos decipiūt. Exē/
plum in dialogo Ceſarij. Matrona q̄/
dam venit in q̄dragesima confiteri pec/
cata ſua. Flectēs itaqꝫ corā ꝯfeſſore ge/
nua ſua: q̄cquid boni ſe meminerit com
miſiſſe cepit enumerare ꝛ cū phariſeo in
euāgelio ſe iuſtificare dicēs. Domīe tot
ſextis ferijs ſoleo in pane ꝛ in aqua ieiu
nare: ꝛ tales elemoſynas dare: eccleſiaꝫ
frequētare: ꝛ multa in hunc modū face/
re. Cui ſacerdos ait. ad quid dn̄a veni/
ſtis: nūquid ꝑ iſtis operibꝫ vultis recipe
re penitētiam: quare nō dicitis pccā ve
ſtra: Reſpōdit illa. Nihil mihi conſcia
ſum. Ait ſacerdos. Cuius officij eſtis:
Reſpōdit mulier. Ferrū vendere ſoleo.
Ad qđ ille. Soletis aliq̄n minores ꝑti/
culas in ligaturis maioribꝫ intermiſcere
vt ſic totū vendatis: Dicente illa: ſoleo.
Reſpōdit. Ecce hoc criminale peccatū
eſt: quia dolus ꝛ fraus. Scđo interro/
gauit. Soletis aliq̄n mentiri iurare ꝛ ꝑ
iurare Reſpōdit illa: qꝛ in talibꝫ ſepe ex
cedo. Tertio q̄ſiuit Soletis emulis ve
ſtris aliquādo maledicere ꝛ alijs plꝰ vē
dentibus inuidere. Illa rn̄dit. In his
ſepe deliqui. Et plebanꝰ. Et iſta om̄ia
peccata mortalia ſunt. ꝛ niſi penitētiam
egeritis cōdignam citius ibitis in gehē
nam Territa illa in verbis eius pecaſſe
ſe cognouit. ꝛ quid de cetero ꝯfiteri de/
buit didicit ¶ Quinti mercatores ſunt
q̄ vilius ꝛ remiſſius ſolent emere rem ꝙ̄
valeat. vt ꝯtingit in neceſſitate cū quis
eſt coactus: ꝛ neceſſitate vrgente oportꝫ
eū cum damno ſuo bona ſua vendere. ꝛ
talis ſic emēs ꝛ multo minus ꝑ eiſdē re/
bus dans ꝙ̄ valeant teneť recompēſa/
re damnū ꝓximi. Hoc iſti nō aduertūt
qui quādoqꝫ ſi poſſent libēter emerent
ꝑ vno floreno qđ valeret duos. Et de
hoc nullam ſibi ꝯſcientiā volunt forma
re. cuꝫ tn̄ ſciant ꝙ talis res ꝯmuniter ſic
non vendatur. ſed ille ex mera neceſſita
te ſic vēdere cogitur. Exemplū de vno
qui emit ꝑpetuos redditus ꝛ certos ſcꝫ
vnum florenū ꝑ. xiiij. ſꝫ venditor ex necci
tate coactus ſic vēdidit. ꝛ alter cū dam/
natōe ſui ꝛ ſuoꝝ ſic emit. Item alius q̄
vni equū vnū pro. xl. florenis vendidit
q̄ vix decē florenos valuit. ꝛ ſuꝑ hoc ei
cōceſſit quinqꝫ florenos ꝑ annū. ꝛ inſuꝑ
eodē anno talis bis ꝯmunicauit. Et ta
libus peccata nō dimittunť niſi reſtitu/
ant ꝛ recōpenſent damnū ꝓximis. Et
quod dictū eſt de venditōe: intelligēdū
eſt etiam ex ꝑte emptoris. Unde quan
do venditor crederet rem ſuā minus p̄/
cioſam eſſe ꝙ̄ ſit. vtputa vendit aurum
ꝓximo ꝑ minori p̄cio qꝛ credit eſſe auri
calcum. aut animal ſanū qđ putat eē in
firmum. ꝛ ſic de alijs Nā emptor ſi hoc
cognoſcit ꝛ minus dat ꝙ̄ valeat: iniuſte
emit ꝛ ad reſtitutōem tenetur ¶ Sexti
ſunt qui viciosum ꝛ defectuoſum vēdūt
ꝑ bono. Circa quod q̄ritur vtrū vēdi/
tor teneať dicere viciū rei vendēde. Re
ſpōdeo ſm̄ Thomā ſcđa ſcđe. q. lxxvij
Uēditor q̄ rem vicioſam vēdendā expo
nit ex hoc ipe dat emptori damni vel ꝑi
culi occaſionem. Damni q̄dem ſi ꝓpter
hmōi viciū res ſit minoris precij ꝛ ipe ni
hil de p̄cio minuit. Periculi aūt: puta ſi
ꝓpter hmōi viciū vſus rei reddať impe

ditus vel noxi⁹: puta ſi aliq̈s vendat ali
cui equũ claudicantẽ ꝓ veloci. vł domũ
ruinoſam ꝓ firma: vel cibũ corruptũ ꝓ
bono: ⁊ ſic de alijs. Unde rñdeo breui
ter Si vicia hmõi ſunt occulta ⁊ vẽditor
non detegit: erit doloſa ⁊ illicita vẽditio:
⁊ tenet vẽditor ad dãni recõpenſatõem.
Si vero vitiũ rei ſit manifeſtũ: puta cũ
equus eſt monocul⁹: vel cũ vſus rei etſi
non cõpetat vni: pt cõpetere alteri. ⁊ vẽ-
ditor ꝓpter hmõi vitiũ ſubtrahit d̄ p̄cio
quantũ oportet: nõ tenet ad manifeſtã-
dũ vitiũ rei: q̄r ꝓpter hmõi vitiũ emptor
forte vellet plus de p̄cio ſubtrahi q̃ eſſ
ſubtrahẽdũ: vñ venditor pt licite vitiũ
reticere. hec ille. ¶ Septimi ſunt q̄ cũ
ꝓmpta pecunia emũt ⁊ incõtinenti illud
idem ſibi vel alij econuerſo vendũt. Et
ꝓpter dilatõem dant cari⁹ q̃ valere põt
Et nullũ laborem vel aliqd̄ dubiũ nec
aliquas expenſas cũ hac re habuerunt:
ſ; imediate eodẽ tp̄e ⁊ loco ꝓpter dilatõ-
nem multo carius vendiderũt. Verbi
gratia. Sicut iſti qui emunt auenã cũ
eſt in bono foro: ⁊ ꝓpter dilatõem cari⁹
vendunt q̃ expoſt valere poteſt. Item
qui qñq; emunt duo vel quattuor vaſa
vini ꝓ ꝓmpta pecunia: ⁊ imediate ꝓpt
dilatõem multo carius vendunt: ⁊ quã-
doq; nũq̃ ex cellario trahũtur. ⁊ ſic qñ
q; illa vaſa bis vel ter vendunt: ⁊ tñ ſp̄ i
eodem loco manent. Itẽ qui emũt pan
num vel lanam vel hmõi ꝓ ꝓmpta pe-
cunia ⁊ imediate carius vendũt ꝓpt di-
latõem: ⁊ tales qñq; plus lucrant q̃ il-
le qui talia mercimonia duxit ꝑ quadra
ginta vł quinq̃ginta miliaria i magnis
expenſis ⁊ laborib⁹. Circa hoc querit.
Utrũ mercatores poſſint licite lucrũ reci
pere ⁊ carius vendere q̃ emptũ ſit. Re-
ſpondeo cũ laborant ꝓ omnib⁹ ⁊ q̄ſi cõe
negociũ in mercib⁹ gerunt: pñt modeã-
tum lucrũ recipe: ſecus de imoderato vt
patet extra de emptõe ⁊ venditõe. ca. p̄.
Sciendũ eſt q̄ hoc intelligendũ eſt ſi ip
ſe venditor rem meliorauit: ⁊ etiã ſi p̄ciũ

rei mutatũ eſt ſm diuerſitatem loci vł tẽ
poris: vel ꝓpter ꝑiculũ cui ſe exponit trã
ſferendo rem de loco ad locum pt cari⁹
vendere: dũ tñ moderate fiat vt dictũ
eſt. ¶ Octaui mercatores ſunt qui que
runt tenebroſa loca ⁊ lucem ſolis ⁊ clari-
tatem diei obtenebrant. ⁊ hoc ideo faci
unt vt res aliter appareat q̃ ſit: ſicut pã
nicide faciunt. ⁊ in hoc oſtendunt ſe eſſe
filios tenebrarũ. Unde dñs merito dicit
eis. Matth. xxij. Mittite eos in tene-
bras exteriores: q̄r tenebras dilexerunt
ideo tenebras habebunt. Et i hoc oſtẽ
dunt ſe male velle facere vel agere. De
talibus dicit xp̄s in euãgelio. vt hr̄ Io
annis. 3. Ois em̄ qui male agit odit lu
cem ⁊ non venit ad lucẽ vt non arguant
opa eius Qui aũt facit veritatẽ: vẽit ad
lucem vt manifeſtent opa ei⁹: q̄r a d̄o ſũt
facta. Et tales mercatores q̄ cauſa deci
piendi hoc faciũt quãtũ in eis eſt: oclos
chr̄i conant velare. Vñ autoritas Ocu
los dñi oĩa cõſpicientis conant velaẽ qui
malũ ꝓ bono ꝓ̄nitunt vendere dare vł mu
tuare Et tales in caſu quo nũq̃ ꝓximũ
decepiſſent: tñ ſolũ intẽtio eorũ ad etnã
dãnatõem ſufficeret. ¶ Noni ſunt qui
cũ mechanicis cõueniunt ⁊ pactũ faciũt
dãdo eis ꝓmptã pecuniã vt ſibi ſup ter
minũ aſſignatũ tot facta vł tot paria me
chanica p̄pararent: ⁊ ſciunt veracit q̄ tẽ
pore illo aſſignato multo plus eiſdem
mechanicis ſoluerent talia eis ſic p̄para
ta: ⁊ ſic nimis grauãt iſtos paupes me
chanicos: ſic q̄ ipi ex ſuis continuis la-
boribus vix ſibi nutrimentũ acquirunt.
¶ Decimi ſunt qui illas res vendunt q̄
ad nullũ vſum ſunt vtiles niſi ad peccan
dũ ſicut gladios ⁊ ſagittas intoxicatas
aut venena aut falſos teſſeres ⁊ hmõi:
Tũc indubitant peccãt oẽs illi q̄ faciũt
vel tenent vel vẽdunt vł donãt: et omĩa
mala ſequẽtia iſtis imputabunt. Qr
q̄ occaſionẽ dãni dat: dãnũ dediſſe vide
tur extra d̄ iniu. ⁊ dãno. c Si culpa Cõ
cor. Tho. ⁊ Hoſti. R Si aũt iſte

res q̄ vēdende ſūt pn̄t eſſe vtiles vt arma
in iuſto bello: aurifrigiū ad oꝛnamenta
eccl'iaſtica: Et etiā q̄ dāt venena q̄ ad ali
q̄ medicinalia vl' ꝯ aīalia nociua. q̄ talia
vendit ꝑ parū vl' dat nō peccat: niſi foꝛte
ꝓbabilit' dictaret ſibi ꝯſciētiam ꝙ em/
ptoꝛ rē illam q̄reret ad malefaciēdū tūc
em̄ non dꝫ ei vendere nec dare nec accō
modare. Verbi gr̄a: Sit vnus q̄ vellet
aliquē iniuſte occidere vl' alias letaliter
vulnerare: tūc tali nō debes gladiū ven
dere vl' accōmodare: alias reꝰ eris illiꝰ
pcc̄i. Itē aurifaber faciēs annulū aure/
um illi quē veracit' ſcit velle abuti: ſic dā
do alicui mulieri ī matrimonio ꝯſtitute
vl' v̄gini vt alliciat talē mulierē vl' v̄ginē
ad actū illicitū. tal' aurifaber reus erit ī
pcc̄o iſto. ⁊ ſic de alijs Et hoc idē poſſu
mꝰ ꝑ talia exēpla a ſili cognoſcere. Quia
ſi quis q̄reret hoīeꝫ aliquē ad occidēdū
eū. ⁊ indicās ſcient' illi locū vbi eū inueni
et: reꝰ erit homicidio. Itē ſi q̄s indicaēt
alicui volēti foꝛnicari ꝓſtibulū ſeu locuꝫ
aliū vbi tales meretrices inueniret: reus
erit illiꝰ pcc̄i: qꝛ eſt regula iuris. ꝙ q̄ oc/
caſionē dāni dat: dānū dediſſe videtur.
Ergo vniuerſalit' loq̄ndo: q̄cūqꝫ iuuat
verbo vl' facto aliquē ad peccandū: reus
erit oīm pcc̄oꝝ illoꝛū. S ¶ Vnde/
cimi ſūt qui ī diebꝰ feſtiuis mercimonia
ſua exercēt. Et de hac materia īuenies
ſupꝛa in t'tio p̄cepto. D. ¶ Duodecimi
ſūt q̄ emūt furtū vl' rapinā Vn̄ ſciēduꝫ
ꝙ q̄ ſciuit vl' ꝓbabilit' credidit eſſe furtū
vl' rapinā: ⁊ ſic emit. g̃uat' q̄nqꝫ modis.
Primo qꝛ ſp̄ tenet' eaꝫ reddē etiā ſi aīal
moꝛiat' vl' violent' auferat'. Ergo q̄cūqꝫ
emit rē furtiuā vl' raptū ſp̄ tenet' reſtituē
et ſi ā decē annos emiſſet. ⁊ aīal eodē
die moꝛtuū eēt Vl' et' ſi eadē die q̄ emit
violent' fuiſſet ablatū: adhuc tenet' reſti
tuere ſi vult veracit' penitere. Sp̄ em̄ te/
net' furtū d' cāu foꝛtuito r̄ſtituē niſi ī vno
caſu: puta ſi rē obtuliſſet dn̄o tp̄e et loco
cōgruo: ⁊ iſte noluiſſet recipe. Scd̄o qꝛ
tenet' reſtituere oēs fructꝰ ꝑceptos ⁊ qui

medio tp̄e ꝑcipi poterāt. Tertio qꝛ res
eſtimāda ē ſc̄m optimū eiꝰ ſtatuꝫ. puta ſi
res tp̄e venditoꝛis fuiſſet melioꝛ ꝙ̄ poſtea
tūc nō ſufficit ꝙ ſimpl'r reſtituet. Quar
to qꝛ nō pn̄t repetere p̄ciū qd̄ dedit ab il
lo cuiꝰ res ē: nec etiā p̄t agere ꝯ venditoꝛeꝫ
de p̄cio ſoluto obſtat em̄ ſibi ſua turpi/
tudo. Quinto qꝛ ꝑdit etiā expēſas volū
tarias. Si aūt emit bona fide: puta ſi ꝓ
babilit' rē credidit eſſe iuſtā: ſic bona fi/
des q̄ttuoꝛ bona ſibi ꝯfert. Primo qꝛ n̄
tenet' rē reſtituere durāte bona ꝯſciētia.
Sꝫ ſi poſtea ſciuerit rē eſſe furatā. tenet'
reſtituere ſꝫ fructꝰ ſumptos non tenet' re/
ſtituere. Scd̄o p̄t rē alienare ⁊ vēdē ſtā/
te bona ꝯſciētia. Sꝫ ſi aliqd̄ lucrū ex vē/
ditōe furti conſequit' illd̄ dꝫ dn̄o reſtitu/
ere poſtea venienti. Tertio qꝛ rē nō tenet'
reſtituere in caſu foꝛtuito durante bona
ꝯſciētia ⁊ fide. Si em̄ res interim ꝑeat
abſqꝫ culpa ſua: in nullo tenet' dn̄o reſti
tuere. Quarto qꝛ poſt reſtitutionem rei
p̄t agere ꝯ venditoꝛē d' p̄cio qd̄ dedit. Et
venditoꝛ tenet' ſibi reſtituere p̄ciū.

¶ De vſurarijs. T

Quindecimi ſunt vſurarij. Pro
quo ſciēdū. Quid ſit vſura? R̄n
deo ſc̄m Hoſt. Vſura eſt q̄cquid
ſoꝛti accidit ex intētōe p̄cedēti vl' pacto.
Sꝫ ſc̄m Ray. Vſura ē lucꝝ ex mutuo
pacto debitū vl' exactū. Sciendū ꝙ vſu
rarij qui recipiūt aliq̄d ex pacto vltra ſoꝛ
tē: peccant g̃uiter: Primo qꝛ faciūt con
tra legem dei. Vnde Leuitici. xxv. Pe
cuniam tuā non dabis fratri tuo ad vſu
ram. Item Deutero. xxiij. vbi ſic legit'.
Fratri abſqꝫ vſura id quod indiget ac/
cōmodabis vt benedicat tibi dominꝰ ī
opere tuo in terra quaꝫ ingredieris poſ/
ſidendam. Vbi inſinuatur quāta ſit vti
litas mutuari abſqꝫ vſura ⁊ gratis. Be
nedic̄ enim ei dn̄s in omni opere ſuo. et
aliud teſtimoniuꝫ eſt in pſ̄. vbi inquirit
dauid a dn̄o dicens. Domine quis ha
bitabit in tabernaculo tuo? Et ſubiun/
git dominꝰ. Qui pecuniam ſuam non

dedit ad vſuram: ꝛc̄. Secundo grauiꝰ peccāt: quia vendunt tempus: qđ inter omnia tranſitoria maxime voluit domi/ nus eſſe cōmune omnibꝫ abſqꝫ perſona rum acceptione. Cum enim in alijs re/ bus diuites melius habeant qꝫ paupe/ reſ de ſolo tempe n̄ poteſt habere diues niſi idē quod pauper. nō enim poteſt eē tempus niſi vnū tempus ſimul ꝛ ſemel. Magna enim iniquitas eſt cum vſura/ rius vendit pauperi illud quod om̄ibꝰ cōmune eſt. Jdeo iuſto dei iuditio in tē poꝛis indigentia punitur vſurarius cuꝫ illud vendit in p̄ſenti quod ſibi datū fu/ erat ad pn̄iam agēdam. Unde mina/ tur eis dominꝰ per ꝓphetam dicēs. Cū accepero tēpus iuſticias iudicabo: qua/ ſi diceret Tu modo habes tempꝰ ī ma nu tua: ſꝫ cū accepero id eſt poſt moꝛtem tuā in manū meā oībꝫ faciā iuſticiā qui bus iniuriatus es. Tertio faciūt graue pcc̄m: qꝛ vendūt vnā rem bis. Ergo ſꝫ Tho. accipe vſurā ꝓ pecunia mutuata ſm ſe iniuſtū eſt: qꝛ vendiꝰ illđ qđ nō ēt Uerbi grā. Si quis vellet ſeoꝛſum vē/ dere vinū. ꝛ ſeoꝛſum vſum vini: venderet eandem rem bis: vel venderet illud qđ non eſt: vnde manifeſte per iniuſticiam peccaret. Et ſimili ratione iniuſtitiā cō/ mittit q̄ mutuat vinum ꝛ triticū petens ſibi duas recompenſatōes: vnam q̄deꝫ reſtitutōem equalis rei: aliā vero p̄cium vſus quod vſura diciꝰ.

Ꝯ De iniq̄tate vſurarioꝝ.

Uſurarius primo peioꝛ eſt fure qꝛ fur de nocte ſolū furaꝰ. ſꝫ vſu/ rariꝰ die noctuqꝫ. Et qꝛ magis depauperat ꝛ qꝛ plu'es exheredităt Se cundo peioꝛ eſt aliq̄ modo inferno: quia ſm ꝙ dicit Guil. lugdunēſis in ſūma vi tioꝝ. Infernꝰ eīn in reſurrectōe dn̄i que nō ſua erant reſtituit. Uſurariꝰ audita paſſione ꝛ etiam reſurrectione domini: n̄ vult aliena reſtituere: ſed potiꝰ vult care re om̄i fructu paſſionis chꝛiſti. Item in fernꝰ ſolū punit malos q̄ meruerūt pec/ cando in p̄nti contra deū. ſed vſurarius ſpoliat bonos ꝛ malos indifferenꝰ Iteꝫ ſicut infernꝰ nūquā replebiꝰ vſqꝫ ad no/ uiſſimū diē. ſic auarꝰ vſurariꝰ nūquam replebitur pecunia / ſed ſemꝑ anhelat ad plura acquirenda Tertio peioꝛ ē iudeo quia iudeus a iudeo vſuras nō accipit. ſed vſurarius a fratre ſuo chꝛiſtiano ac/ cipit: quod iudeus nullo modo faceret. Quarto peioꝛ eſt moꝛte coꝛpoꝛali: quia moꝛs ſolum interemit coꝛpus. ſed vſura rius coꝛpus ꝛ animam. Quinto peioꝛ ē iuda traditoꝛe: quia iudas ſemel chr̄m vendidit. ꝛ eum ꝓ. xxx. bonis denarijs dedit: ſꝫ vſurariꝰ totiens chr̄m vendidit quotiens vſuram accepit ꝛ non ſicut iu das ꝓ. xxx. ſed ꝓ vno ſolo denario eū ſe/ pius vendidit Et nō ſolū vendidit xp̄m ſed etiā beatam virginem mariā ꝛ ſocie/ tatem omniū ſanctoꝝ ꝛ angeloꝝ in celo exiſtentiū. Item vendidit ſeip̄m ꝛ vxoꝛē ꝛ omnes liberos ꝛ heredes qui poſſidēt pecuniam vel bona tempoꝛalia cuꝫ vſu ra acquiſita. Iteꝫ iudas. xxx. denarios reſtituit quos iniuſte acquiſiuit. Unde Math. 27. dꝛ: ꝙ pn̄ia ductꝰ retulit tri/ gīta argēteos Sꝫ vſurariꝰ nllo mō vult reſtituē q̄ īiuſte acq̄ſiuit. Un̄ exēplū ī li. đ dono timoꝛis. Legiꝰ ꝙ ſacerdos quē dam monebat quendam vſurarium de ſalute anime ſue: quia grauiter infirma/ batur. Dicebat autem ꝙ ſibi tria eſſent neceſſaria. ſ. conteri bene: ꝛ confiteri ple ne: ꝛ reſtituere ꝓ poſſe. Et ille. Duo pꝛi ma libenter faciam: tertiū quomodo fa/ cereꝫ: quia mihi nihil ꝛ filijs meis rema/ neret. Et ſacerdos. Sine hoc nō pote/ ſtis ſaluari. Et ille. Dicunt ita ſapiētes ꝛ ſcripture: Et ſacerdos. ita vere. Et il/ le. Ego volo ꝓbare vtrum dicāt verum quia non reſtituam: ꝛ ſic moꝛtuꝰ eſt ma/ gis timens paupertatem p̄ſenteꝫ qꝫ fu/ turam. Sexto vſurarius peioꝛ eſt omnī peccatoꝛe. hoc patet: quia cuꝫ alij pecca toꝛes quandoqꝫ a peccatis ceſſant Ꝯ Si cut ſuperbuſ in quadrageſima deponit

ſupbiā: luxurioſus deſiſtit a luxuria. gu
loſus ieiunat) Sed vſurariꝰ vſurā om̄i
die cōmittit: nulla die excepta ſiue in pa
raſceue. ſiue ī die natiuitatis ⁊ reſurrecti/
onis: ⁊ ſic de alijs in tantū peccat ſicut ī
die ſimplici. Itē peccat in om̄i loco: qꝛ
ſiue ſit in eccl'a audiēdo miſſā: ſiue ī mē
ſa comedēdo: ſiue ī lecto dormiēdo. vbi
cū̄qꝫ fuerit ſꝑ pcc̄m eiꝰ augmētat᷑. Ex hͦ
pꝫ ꝙ vſurariꝰ nō veret᷑ cōtumeliā facē do
⁊ vniuerſis angelis ⁊ ſanctis eiꝰ: in quruꝫ
feſtiuitatibꝫ peccat cōmittēdo vſurā Et
ideo deſtitutꝰ erit in extremis auxilio dī
⁊ oīm ſanctoꝝ. Vn̄ cū dr̄ Dn̄e miſerere
aīa iſtiꝰ vſurarij. ꝑt rn̄dē xp̄s ihs Nō
miſerebor eiꝰ q̄ nec in ipa die q̄n genꝰ hu
manū in cruce redemi me honorarē volu
it. Sic ꝑt dicere btā ꝟgo maria de ſuis
feſtiuitatibꝫ in quibꝫ ab vſura ob reuerē
tiā eius ceſſare noluit. Siľr oēs ſcti cuꝫ
interpellant᷑ ad intercedendū ꝓ vſurario
rn̄dere pn̄t. Vna feſtiuitas eſt nobis in
anno conſecrata. ſ. dies oīm ſctōꝝ hanc
feſtiuitatē vſurariꝰ exprobrauit in q̄ no/
bis oībꝫ cōtumeliā irrogauit: nec hono
ri oīm nr̄m pepcit. Idē pn̄t rn̄dere oēs
angeli quoꝝ feſtiuitatē. ſ. feſtū michaeľ
qđ eſt feſtū oīm angeloꝝ non celebrauit
ſꝫ vſurā ſuā exercuit. Ergo nō immērito
vſurariꝰ mala morte morief᷑ Vn̄ legitur
exemplū. In dioceſi coloniēſi quidā vſu
rariꝰ diues defunctꝰ ē: q̄ cuꝫ infirmaret᷑:
materia tandē aſcendēte in cerebꝝ: fa/
ctus eſt freneticꝰ. Cūqꝫ quotidie dētes
⁊ os moueret. dixerunt ei miniſtri ſui.
Quid comeditis dn̄e? Rn̄dit ille. De/
narios ego maſtico. viſū em̄ fuerat ei ꝙ
demōes in os eiꝰ denarios infūderēt. n̄
poſſum inq̄t demones iſtos ſuſtinē: qꝛ
nimiū me infeſtāt: portate me ad mona
ſteriū tale: illic boni hoīes ſūt: forte auxi
lio eoꝝ ab his demōibꝫ liberabor Quo
cū delatꝰ fuiſſꝫ: clamauit. reportate me:
reportate me: plures demones hͦ video
q̄ꝫ in domo mea. Sicqꝫ miſer delatꝰ et
a demōibꝫ miſerabiliť agitatꝰ: infeliceꝫ

aīam reddidit: oſ̄dens cūctis videntibꝫ
q̄ꝫ execrabile vitiū ſit vſura ī tormētis ſi/
bi ſic a demonibꝫ illatis. ¶ Et
nota ꝙ vſurarij ſunt duplices. ſ. publici
⁊ occulti. Nā publici vſurarij plectunt᷑ a
iure pena quadruplici. Prima eſt ꝙ ip
ſo iure ſūt excōicati: Scd̄a ē ꝑuatio cō/
munionis. qꝛ ſacr̄m euchariſtie talibꝫ n̄
eſt dādū tā in morte q̄ꝫ ī vita niſi ꝟe pe/
niteāt ⁊ reſtituāt Tertia excluſio oblati
onis. Quarto ꝑuatio ſepulture: qꝛ non
debēt in loco ſacro ſepeliri: vt hꝫ extra dͤ
vſuris. c. Qꝛ in oībꝫ. Sꝫ ſi diceres vbi
eſt locꝰ ſepulture vſurarioꝝ; Rn̄deo ꝙ ī/
fra patibulū ſepeliēdi ſūt Vn̄ hͦ idē oſ̄/
ſum eſt ꝑ exemplū vbi legit᷑ ꝙ fuit q̄daꝫ
vſurariꝰ qui nolebat reſtituere lꝫ frequē/
ter admoneret᷑. Infirmatꝰ vſqꝫ ad mor
tē vocauit ſacerdotē ⁊ petiuit ſacr̄m ⁊ ec
cleſiaſticā ſepulturaꝫ. Sacerdos rn̄dit
ꝙ nō daret niſi plene reſtitueret. qđ ille
facere renuit. Recedēte ſacerdote ⁊ in/
firmitate īualeſcēte appropinq̄bat mor
ti. Reuocatꝰ eſt ſacerdos vt aīam ange/
lis dei recōmendaret. Sacerdos ait:
Ego cōmēdo eā oībꝫ demonibꝫ in infer/
no exiſtentibꝫ. Et ſic ſacerdos receſſit.
qꝛ ille adhuc reſtituere noluit. Ipo de/
functo rogauerūt amici ſacerdotē vt de/
functū ſepeliret ī atrio bn̄dicto ꝓpť ami
coꝝ ſuoꝝ honorē. Qđ ſacerdos eis ne/
gauit: quia in vita vſuras reſtituere no/
luit Habebat aūt dictus ſacerdos vnū
aſinum qui nihil aliud faciebat q̄ꝫ ꝙ li/
bros ad eccleſiam ferebat ⁊ deferebat: ⁊
ideo nullam aliam viam ſciebat. Roga
uerūt ſacerdotē amici defuncti vt corpꝰ
ſuper aſinū poneret: ⁊ ad quēcunqꝫ locū
illud deferret: ibi ſepeliretur. Qui putā
tes ꝙ ad eccleſiam delaturus eſſet vľ ad
domū ſacerdotis (quia aliam viā neſcie
bat) placuit pactio ſacerdoti Aſinꝰ cor/
pus vſurarij ſuper ſe poſitū nō declinās
ad dexteram vel ad ſiniſtrā tulit ad pati
bulū. Et ſe excutiēs corā om̄i ꝑplo ꝓiecit
illđ a ſe ſub patibulo: ⁊ ibi ſepultꝰ eſt.

¶ Uſura multis cõmittit modis. ¶ X

Uſura multis modis cõmittit. Primo cũ aliqui pſtant ſub cõ/
ditione ad pactũ pl⁹ recipiendi:
⁊ iſti ſũt expſſi vſurarij: et ſm iuditiũ ec/
clẽie. Scđi ſũt q peccãt ſine aliq pacto:
eo tñ aĩo ꝙ aliqđ vltra ſortẽ recipiãt ali/
as nõ mutuarẽt. Et iſti ſũt vſurarij q ad
deũ ꝓpt intentõem corruptã quã ꝓhi/
bet ſaluator. Luce. vi. Mutuũ dantes
nihil inde ſpantes. Ergo qcũqʒ ſub ſpe
recipiẽdi alicui mutuat pecuniã. ꝑcipue
ſi alias nõ erat mutuatur⁹. qcqđ poſtea
accipit: vſura ẽ: qᷓuis etiã nihil poſtulꝫ:
⁊ tenet ad reſtitutõem. Tertij ſũt q mu
tuãt res ſuas ad certũ tminũ. quo veniẽ
te nolũt pſtare vlteriorẽ dilatiõez donec
aliqđ emolimẽtũ inde ꝑcipiãt: licet ergͦ
expſſe non petãt. Quarti ſũt q vendunt
res ſuas longe cari⁹ ꝓpter dilatõez quã
eis incõtinẽti ſoluerẽt: vt pꝫ extra đ vſu/
ris. c. Cõſuluit. Eſt eñ illa gñalis regu/
la. ꝙ qcquid accipit vltra capitale: vſu/
ra eſt vt pꝫ. xiiij. q. iij. pleriqʒ. Quinti q
ꝓ ꝓmpta pecunia iã emunt ⁊ imediate
ſup dilatõem illi eidẽ a quo emerunt vel
alij ecõuerſo vendũt in cariori foro qᷓ va
let vel valere pt: hoc pꝫ ſupra in eodem
ꝑcepto circa illã litterã. O. Sexti qui
emũt vinũ vl' bladũ dũ adhuc creſcit ita
in bono foro ꝙ veriſil'e eſt ꝙ nullo mõ tẽ
pore ſolutõis ita modicũ valeret: ⁊ tales
vſurã cõmittũt. Verbigratia Sicut q
in quadrageſima emunt vinũ ab ipis vi
demiatoribꝫ cũ ſint in neceſſitate cõſtitu
ti: ⁊ tã pro vili precio: ꝙ indubitãter tẽ/
pore ſolutionis multo plus ſoluere opor
teret. Silr ⁊ illi qui emunt a ruſticis fru
menta ⁊ tã pro vili ꝑcio ꝙ tpe ſolutõnis
plus ſoluat: ⁊ tales oẽs ſunt vſurarij: et
tenẽtur ad reſtitutõnem. Quid ſi quis
emit fructus prouenturos hoc anno de
agro ſeminato. Reſpondeo: non eſt vſu
ra: quia dubitat vtrum plus vel minus
debeat valere: ⁊ tamen hoc ſtat adhuc i
voluntate dei vtrum eos velit conſerua
re a tempeſtate aeris ⁊ alijs periculis ſiꝫ
ꝓuenturis. Et eodẽ modo dicendũ eſt
qſi emat fructus ꝓuenturos ad tres vl'
ad q̃ttuor annos Septimi ſunt illi q re
cipiũt aliquod pignus vel ꝯcedunt pe/
cuniam ſup prediuꝫ aliqđ. ⁊ fructus ei⁹
nõ computãt in ſortem: Circa quod q̃/
ritur. qđ de cõmunitatibus quarũdam
ciuitatũ que dant pecuniã ad vſuram?
Reſpõdeo ſm Raymundũ. Omes il
li ciues quoꝝ auctoritate ⁊ cõſilio fit vſu
rarij ſunt. Et eodem modo ſi ciuitas vl'
cõmunitas reciperet aliqđ pignus. ſcꝫ
ciuitatem vel caſtrum vel hmõi. ⁊ fruc/
tus eius nõ computarẽt in ſortem. om/
nes tales vſurarij ſunt. arg. vij. q. i. Si
cut vir. xxiij. q. iij. ſi habet. Similit in/
tellige de vno ſolo qui pecuniã locarꝫ ſuꝑ
ꝑ caſtrum vel ſup aliquã ciuitatem. ⁊ ſic
de alijs. ⁊ fructus hmõi tolleret ⁊ eos in
ſortem nõ computaret: vſurari⁹ eſt ⁊ te/
netur ad reſtitutõem X ¶ Octaui
ſunt q dant granum vetus vt poſtea re
cipiant nouũ. Et de his dicit Raymũ
dus ꝙ vſuram ꝯmittũt qr meliorem re/
cipiunt. quod intelligit Hoſtienſis quã
do aliquis ꝓpter hoc facit vt illam meli
orem lucret. Si vero facit ne ſua meſſis
pereat ⁊ inde accipienti grãm faciat: nõ
ꝯmittit vſuram. ſed etiã tũc ſine dubio
excuſat quãdo preſumit ꝙ nouũ debe
at minus valere. extra co. Nauiganti.
Noni q emũt a pauperibus oues ⁊ bo/
ues quas illi forte nõ habẽt. ⁊ talia aĩa/
lia locant eis. quid ergo de illis? Reſpõ
det ſm Guil. Si emptor ſcit vel credit
ꝙ venditor illa nõ habeat ⁊ locat ei pro
annua penſione: vſura eſt: vel ſaltem in
fraudem vſure fit. Si vero credit eum
habere ⁊ ſine fraude emit: nõ eſt vſura.
Decimi ſunt qui mutuãt pecuniaꝫ ſub
illo pacto vt illi ſibi remutuent: vtrũ cõ/
mittant vſuram. Reſpõdeo ſm Tho.
ſcđa ſecũde. q. lxxviij. Licitũ eſt ꝙ mu/
tuanti vnũ: aliud ſimile mutuet. ſed nõ
licet obligare debitorem ad mutuuꝫ in

poſterꝝ facie̅du̅. aa ¶ Queri̅t vtꝝ li/
ceat accipe mutuum ſub vſura. Rn̄deo
ſm̄ Thomā ſcd̄a ſcd̄e. q. 78. Nō lꝫ ali
que̅ iducere ad mutuādū ſb̄ vſura: lꝫ tn̄
ab eo q̇ paratꝰ eſt face̅ et q̇ exercet vſuras:
Mutuū accipe ſub vſurꝫ ꝓpt̄ aliq̇d bo
nū: vt ē ſubuectio ſue neceſſitatꝫ vl̄ alteri
us. itelligit Vdalricꝰ non ſolū d̄ neceſ/
ſitate v̄ vtilitatis quā aliq̇s cōſequit̄ agen
do negocia ſua. Sꝫ hac vtilitate ceſſan
te puta cū recipet ꝓpt̄ ludū alee vl̄ hm̄oi
tūc ſcd̄m eunde̅ accipe ad vſurā: ē pcc̄m
mortale. bb ¶ Querit̄ vtrū liceat do/
na vl̄ elemoſynas ab vſurarijs recipere.
Reſpondeo ſcd̄m Vdalricū ſic: niſi per
hoc efficiantur non ſoluendo. Naꝫ tunc
qui reciperet ab ipſis teneretur eis reſti/
tuere. vel illis a quibus ipſi receperunt.
Secus itaqꝫ ſi habent alia p̄ter vſuras
ꝛ per hoc non efficiuntur non ſoluendo
cc ¶ Queritur vtrū maritū liceat re/
cipere dotem a patre vxoris ſue qui eſt
vſurarius. Reſpondeo ſcd̄m Guil. Si
pater non ſufficit ad ſoluendum que de
vſura habet: ꝛ maritus ſciens volūtate̅
vel habens ignorantiam craſſam cōtra
xit cū filia nō debet recipe dote̅ a tali pa
tre. Si aūt nō putabat ſocerꝝ eſſe vſura
rium vel alias eſſet ſoluendo: qui tn̄ nō
erat: pōt dotem in ſolutōe recipere. licet
poſtmodum ſciat veritateꝫ. Hec Guil.
Tutiꝰ āt d̄r ꝙ ſcie̅s ꝟitate̅ n̄ recipiat do/
te̅. aut ſi recipit reſtituat ill̄ q̇b; pat̄ tene
bat̄. Si āt in ꝟitate ſocer d̄ alijs bonis
erat ſufficie̅s ad ſoluendū: tūc gener idu
bitant̄ p̄t dote̅ recipe. dd ¶ Ite̅ q̄rit̄
vtꝝ liceat creditori recipe debitū q̇d vſu
rarius ei debet. Reſpōdeo ſcd̄m Guil.
Si bona fide credidit ei pecuniaꝫ vt ex
illa cōmodum ſuū faceret. ꝛ lucrādo for
te ſe ex ea liberaret. recipe poteſt q̇d mu
tuauit: ꝛ ſi ille alias non ſufficiat vſuras
ſoluere. Si vero alia cauſa credidit pu/
ta ad ludendum in alea: vel dādū mere
trici aut hiſtrioni: non debet debituꝫ ab
illo recipere qui nec vſuras extortas ſuf/
ficit reſtituere. ee ¶ Notandū eſt etiā
ꝙ ecc̄ia tantū deteſtat̄ vſurariorꝫ voragi
nem ꝙ eam reſtrinxit omī modo quo po
tuit. hoc patꝫ quia ꝯtra eorꝫ ſolutōem
multiplex remediū adhibuit. qꝛ ſi ꝓmi/
ſiſſet aliquis vſuram ſoluere: cogi nō de
bet ad ſoluendum. quia vſure ſunt inde
bite. extra de vſuris. ca. Debitores Q̇
q̇cunqꝫ iudex ſente̅tiam daret ad ſolue̅/
dum vſuras excōmunicatōis ſente̅tiam
incurreret Ite̅ ſcd̄m remediū eſt: ꝙ poſt
abſolutōem p̄t eas repete̅: ꝛ vſurarꝰ te
net̄ ſibi reſtituere q̄ ꝑ vſuram ab eo rece
pit: ¶ Circa q̇d queritur. vtꝝ n̄ vſurari/
us teneat̄ ad omnia damna Reſpōdeo
ſm̄ Raymūdū: tenet̄ ad omīa damna
q̄ ille ꝓpter ſolutōnem vſure paſſus eſt.
vt ſi domū ſuam ꝓpter hoc vilius ve̅di
dit. ꝛ ſi aliam cōduxiſſet aut ſi ꝓpter hoc
alia bona ſub vſura queſiuit. Tertium
ꝙ ſi nō vult reſtituere: tūc pōt iudici vel
alij prelato denūciare. ꝛ iudex ſiue talis
prelatus ex officio ſuo poteſt illū cogere
ad reſtituendū. ¶ Sciendū ꝙ antiqui/
tus vſurarij fuerūt ab alijs hoibus val
de deſpecti ꝛ cum hoc rari. Vn̄ narrat
Guil. lugdunenſis in ſumma viciorū ꝙ
antiq̇tus quandoqꝫ in vna tota ciuita/
te vix inueniebatur vnus fenerator. ꝛ il
le nō fenerabatur niſi data fide ꝙ nō pu
blicaret̄: de quo cum certitudinaliter cō
ſtaret eum eſſe vſurarium. tūc amplius
dicebatur domus eius domꝰ diaboli.
et ſic de alijs rebus eius. Oſculū pacis
non dabatur ei in miſſa. ignis a vicinis
ſuis in domo eius nō ſumebatur: pueri
ad eius occurſum paueſcebāt ꝛ in alter
utrum cū digito demonſtrabant. Nūc
vero noſtro te̅pore fiunt tales cubicula/
rij principum. ꝛ ab hoibus eis aſſurgit̄
quod tame̅ eſt abſurdū ꝛ abhominabi/
le multum. ¶ ff Sedecimi ſunt illi q̄
recipiūt dona ꝛ munuſcula a iudeis Cir
ca quod notāda ſunt hic duo Primo q̄
re deus noluit vt iudei penitus ꝯſume/
rent̄ ſed diſpgerent̄. ꝛ quare eos eccl̄ia

nō pſequiť quaſi hereticos. ꝫ ſinit eos
viuere ꝙ nō ex toto deleanť. ⁊ hoc fit ꝓp
ter tres rōes. Prima qꝛ in fine mūdi de
bent ꝯuerti. vn̄ ps. Couertenť ad veſ/
perā. Et tunc ſm dictū chriſti vt habe/
tur Johis. x. Fiet vnū ouile ⁊ vnus pa
ſtor. Vn̄ etiam Hiere. xxiij. In dieb⁹
illis ſaluabiť iuda. Secūda ratio. quia
ſunt liberarie noſtre q̄ntum ad vetus te
ſtamentū. Et ergo ne pagani dicerent.
vos chriſtiani iſtas litteras ꝯpoſuiſtis.
habemus vetus teſtamentū ⁊ dicta ꝓ/
phetaruꝫ a iudeis. Tercia rō eſt ꝓpter
memoriale dominice paſſionis. Ergo
quotiēſcunqꝫ aliquē iudeū videmus to
tiens memoriam dominice paſſiōis ha
bere debemus. ps. Ne occidas eos ne
obliuiſcanť ꝓpli mei. gg ¶ Scd̄o
videndū eſt qūo chriſtiani ſe habere de
bent erga iudeos. Tūc ſm Raymun/
dū dico. ꝙ chriſtiani nō debēt cū eis co
medere aut ad ꝯuiuia ſua vocare. Se/
cundo ꝙ infirmi chriſtiani nō debēt in
ſuis infirmitatibus ad ſevocare iudeos
nec ab eis recipere medicinas. Tertio
nec chriſtiani debent cū eis in eiſdē bal/
neis balneari. xxviij. q. i. ca. Nullus. et
ca. Omnis. Quarto non debēt ꝑmitti
habere inter chriſtianos officia publica
ne occaſionem habeāt ſeuiēdi. diſt. liiij.
Nulla. xvij. q. iiij. Cōſtituit. Sexto in
diebꝫ lamētationis ⁊ dominice paſſiōis
non debēt in publicū prodire Et etiam
in die paraſceues nō debent habē oſtia
et feneſtras aptas. extra eo. Que ſuper
his: Septimo ꝙ nō debent habere fa/
mulos vel famulas chriſtianos. qꝛ chri
ſtiani nullo mō debent eſſe aſſidui itra
domū iudei nec tanqꝫ famuli aut nutrix
aut obſtetrix. al's ipi chriſtiani ſi ab eis
recedere nolūt excōmunicari debēt. ex/
tra eo. Judei. ⁊ ca. Ad hec. Octauo qꝛ
chriſtiani nō debent eis locare domos
ſuas ad exercendū vſuras in eiſdem No
no. qꝛ chriani nō debēt retinere munuſ/
cula vel dona a iudeis eis data. Circa
q̄d queriť: vtrū chriſtiano liceat accipe
dona vel munuſcula a iudeis. Reſpon
deo ꝙ ſic. ⁊ tamē tali modo ꝙ ipe recipi/
ens nō velit aliq̄d facere ꝓpter talia do
na q̄d ſit ꝯtra deū: tūc licite pōt recipere
ꝫ nō debꝫ ſibi retinere: niſi forte eēnt ta/
lia que ab eo vel ab an̄ceſſoribus ſuis ip
ſi iudei ꝑ vſuram recepiſſent. Vn̄ dicit
Tho. in q̄dam ep̄ła ad duciſſam lotho
ringie. Cum ea que iudei ꝑ vſurā extor
ſerūt nō pn̄t licite ab ipis retineri. Cōſe
quēs eſt vt ſi vos illa ab eis receperitis
nec vos licite retinē poteſtꝫ. niſi forte eēnt
talia q̄ a vobis vel an̄ceſſoribꝫ veſtrꝫ ha
ctenus extorſerūt. Si q̄ vero dant q̄ ex/
torſerūt ab alijs debēt reſtitui eis q̄bus
ipi iudei tenenť reſtituere ſi inueniūtur.
Alioquin in pios vſus ſm ſui dioceſani
cōſiliū ſunt talia dona ⁊ munuſcula ero/
gāda. O q̄d ad hoc dicturi ſunt q̄ reci/
piūt ꝓpinas ⁊ dona a iudeis. ſ. aucas vł
cātros vel ciphos argēteos. ⁊ ſic d̄ alijs
ꝓpinis. qꝛ oīa talia erogāda ſtꝫ paupe/
ribus. Ergo q̄cunqꝫ reciperet vnū can/
trū a iudeis q̄ nō hn̄t niſi vſurariā pecu
niam. ⁊ ſi ſic moriť: ipe ⁊ oēs heredes q̄
illum cantrū poſſidebūt ſciēter: oēs dā/
nabunť Ergo iſti etiā q̄ comedūt de au
cis iſtis q̄s iudei ꝓpinauerūt dominis
ſuis circa feſtū Martini: q̄libet tał tene
tur in tantū paupibus erogare ſm cōſi/
liū ſui ꝯfeſſoris. hh ¶ Queriť vtꝝ
pueri iudeoꝝ inuitis parētibꝫ ſunt bap/
tizandi. Reſpondeo ſm Tho. ſcd̄a ſe/
cūde. q. x. Nō licet an̄ annos diſcretōis
ſed qn̄ ad annos diſcretionis ꝑuenerint
pn̄t fidē ſuſcipe etiaꝫ parentibꝫ inuitis.
Et nota ꝙ iudei adhuc hodierna die li
bēter pſequerenť xp̄m ſi poſſent Unde
legiť exemplū ꝙ cū iudei in q̄dam ciuita
te feciſſent in paſceue himaginē xp̄i cere
am ⁊ eā clauis cruci affixiſſent ⁊ lancea
aperuiſſent: apparuit btā v̄go ꝯquerēs
xp̄ianis de h̄ ꝙ adhuc in vrbe illa filiuꝫ
ſuū crucifigerēt iudei. Xp̄iani āt dom⁹
iudeoꝝ penetrātes ⁊ eos capiētes: inue

nerunt ħ imaginē crucifixi ⁊ eius vulne/
ra cruentata. Quo viſo miraculo mul/
ti iudei ad fidem ſunt ꝯuerſi ii ¶ De
cimiſeptimi ſunt q̄ mala fide faciūt ho/
minē incurrere dampnū. ſicut q̄ incitant
hoīem ad ludū alee ⁊ hmōi. Ad cuius
euidētiam tria ſunt ꝑ ordinem ꝯſiderā/
da. Primū eſt quātum peccatū ſit ludꝰ
alearū ⁊ taxillorꝫ Scḋm: q̄d iuris ſit de
eo quod ꝑdit in alea: puta an ipi vel q̄/
bus ꝑſonis ſit reddendū. Tertio quō ⁊
quales ludi pn̄t eſſe liciti ⁊ fieri ſine pec/
cato mortali. ¶ Circa primū queritur:
vtrū ludus ſit peccatū mortale. Rn̄deo
ſꝫm Guil. ꝙ ſic: etiā ſi homo nō ducit in
ꝯſuetudinem mortaliter peccat Hoc in
tellige quādo ex auaricia ludit. qꝛ aua/
ricia de ſe eſt peccatū mortale. ⁊ quāti/
tas peccati in talibꝫ ludis pōt coniici ex
duobꝫ. Et pmo ex deſcriptōe taxilli. nā
taxillum recipiēs ad manū ad ludendū
ex auaricia ⁊ cupiditate: ſi iactat vnum
oculum ꝑ hoc intelligere debet ꝙ puat̄
regno dei: q̄d deus oīpotens daturus
eſt oībus ſuis electis: cum in iudicio di/
cet illud Math. xxv. Venite benedicti
poſſidete regnū paratū vobis ab initio
mūdi Ubi dicit regnū in ſingulari ⁊ nō
in plurali: quia oēs ſancti ⁊ electi vnū
regnū poſſidebūt: q̄d ꝯdiuident ipi ſibi
inuicem ex charitate ſic ꝙ hoc q̄d oēs
poſſident vnus poſſidet ⁊ ecōuerſo. vn̄
Grego. Omia em̄ ſunt oībus ꝯmunia
ꝓpter eum qui in oībus eſt oīa Un̄
Anſelmus. Unuſq̄ſqꝫ intantū gaudet
de alterius gaudio inquātum de ſuo ꝓ
prio Et hoc ideo. qꝛ ibi vnuſq̄ſqꝫ ꝑfecte
diligit ꝓximū ſuum ſicut ſeipm̄. g̊ om/
nes electi in celo ſunt ⁊ erūt reges ⁊ regi/
ne. Un̄ de quolibet electo dicit̄ illō pŝ
Poſuiſti dn̄e ſuꝑ caput eius coronā ⁊c̄
Et hoc regno ⁊ hac corona puat ſe ta/
lis luſor. Si aūt duos oculos iactat ꝑ
hoc itelligere debet ꝙ cū corꝑe ⁊ anima
eternaliter puniri debet. qꝛ homo eſt cō
poſitus ex anima ⁊ corpore. ſed in mor/
te anima ſeparatur a corꝑe: tūc anima pec
catoris ſola punieť vſqꝫ ad nouiſſimum
diē. Sed in reſurrectōe ⁊ in nouiſſimo
die: tūc anima ⁊ corpus ecōuerſo ſimul
ꝯiungenť: tūc peccator cū eodem corpo
re ⁊ anima ⁊ cum eiſdē manibꝫ ⁊ oculis
ceteriſqꝫ mēbris cū q̄bus peccauit eter/
naliter punietur. Un̄ Bern̄. In quo
autem mēbro creator magis offenditur
in eo peccator grauiꝰ torq̄bitur. Si aūt
tres oculos iactat: ꝑ hoc intelligere de/
bet ꝙ eternaliter ſeparabiť a viſiōe ſan/
cte trinitatis. ſ. patris ⁊ filij ⁊ ſpūſſancti
quia viſio dei eſt merces ⁊ pmiū electorꝫ
Unde Johis. xvij. Hec eſt vita eterna
vt cognoſcant te ſolum deū: ⁊ quē miſi/
ſti filium tuū ieſum chriſtū. Et q̄ iocun
da ſit iſta viſio oſtēdit ꝓpheta Dauid in
pŝ dicēs. Om̄ mille āni anni oculos tu
os tanq̄ dies heſterna que pterijt. Si
aūt q̄ttuor oculos iactauerit: ꝑ hoc de/
bet intelligere ꝙ ſeparabiť a q̄ttuor or/
dinibus ſanctorꝫ noui teſtamēti: in quo
teſtamēto iam ſumꝰ. ſ. ab apoſtol̄. mar/
tyribus. cōfeſſoribus: atqꝫ virginibus.
Iſti ſunt q̄ttuor ordines ſanctorū noui
teſtamēti generaliter loquēdo. Si aūt
quinqꝫ oculos iactauerit ꝑ hoc intellige
re debet ꝙ oīs ſalus q̄ effluxit ex qui/
qꝫ vulneribus ieſu chriſti in eo fruſtrabi
tur. Ergo de talibꝫ cōqueriť Bern̄. in
ꝑſona chriſti dicēs. Nōne ſatis ꝓpter te
vulneratus ſum. nūquid ꝓ iniq̄tate tua
afflictus ſum. cur addis afflictōem affli
cto: magꝭ aggrauāt me vulnera tui pec
cati q̄ vulnera corpis mei. Si aūt ſex
oculos iactauerit: ꝑ hos intelligere de/
bet ꝙ deus in iudicio req̄ret ab eo quō
ſex oꝑa miſcōie exercuit dicēs illō Ma
thei. xxv. Eſuriui ⁊ non dediſtis mihi
māducare. ſitiui ⁊ nō dediſtis mihi bi/
bere. Et tūc ſubiūget illis ſentētiam il/
lam horribilē Ite maledicti in ignē eter
num q̄ paratus eſt diabolo ⁊ ſanctis eiꝰ
Iſta horribilis ſententia intelligi debet
ꝑ ſex oculos ¶ Secūdo quāti/

tas pcc̄i in hoc ludo vel ī talibꝫ ludis p̄t
ꝑpēdi ex multitudīe pcc̄oꝝ que in ludo
accidunt. pn̄t em̄ ibi accidere xviij. pcc̄a
Et p̄mū eſt idolatria qđ eſt ꝯ p̄mū p̄ce/
ptū vbi đꝛ. Nō adorab́ deos alienos.
Sed luſoꝛ taxillū p̄ponit đo: ꝛ fac̄ euꝫ
deū ſuū. Vn̄ Aug⁹. Hoc ab hoīe colit̄
qđ p̄ ceteris diligit̄: qđ pꝫ. qꝛ ip̄e ad ta/
xilli p̄ceptū largitur: qđ ad p̄ceptū dei n̄
largiret̄: qꝛ ſi pauꝑ xp̄i deū peteṫ dena/
rium. forte vix daret ſibi vnū obulū: ſed
ad p̄ceptū taxilli qn̄qꝫ dat medietatem
ſubē ſue. Ip̄e em̄ largioꝛ eſt ad p̄ceptuꝫ
taxilli q̄ꝫ fuit bt̄us Martin⁹ ad p̄ceptuꝫ
dn̄i. Ip̄e em̄ non ſolū dat medietatem
pallij. imo totū palliū. Itē etiā ind̄ duꝫ
tunicam ꝛ camiſeam: ꝛ nud⁹ ſequit̄ dn̄m
ſuū ſcꝫ diaboluꝫ. Et in hoc apparet ma/
gna ſtultitia ip̄ius luſoꝛis ꝙ ſe viliſſime
ſ̄uituti ſubijcit: dū taxillū dn̄m ſuū con
ſtituit. Et ad hoc ſe aſtringit ꝙ facit qđ
ip̄e iuſſerit: vn̄ merito derided̄⁹ eſt talis
luſoꝛ. Vn̄ Seneca. Si videas murem
velle dn̄ari alij muri: nunq̄d riſum tene/
as: quanto magis ridiculū eſt ꝙ os ca/
ninū qđ minoꝛis valoꝛis eſt q̄ꝫ mus hoī
dn̄etur: ¶ Sciendū ꝙ ſicut deus dedit
xxi. litteras codicibꝫ ſuis q̄bꝫ tota ſcrip/
tura ſcribitur. ꝑ quaꝫ voluntas dei fide/
libꝫ inſinuatur. Sic taxillus hꝫ. xxi. pū
cta quibus luſoꝛ cognoſcit voluntatem
dei ſui. Scd̄m eſt execrabilis iuratio ꝛ
blaſphemia que in talibꝫ ludis frequē/
ter in deum ꝛ in ſct̄ōs refundit̄: Hoꝛuꝫ
em̄ conuiuioꝛū ꝛ blaſphemationū parti/
cipes ſunt qui talibꝫ luſoꝛibus hoſpitia
concedunt: vel qui veſtimēta eoꝝ vl̄ alia
deluſa diuidunt: vel qui cum ip̄is fami
liariter bibunt: vel ab ip̄is ſoꝛtem lumi
nis recipiunt. ll ¶ Qđ dupl̄r intelli/
gitur. Vno mō qui vident de lumine il
lo aliqualit̄ equalit̄ peccant. Scd̄o q̄
ad denarios illos qui dantur ad lumen
ſicut cū quotiens quis lucratur tunc to/
tiens dat denariū ad lumen: Et ergo q̄
tales denarios recepit ꝛ eis ad ludū lu/
miauit: tenet̄ ad reſtitutōēꝫ. Et ſic blaſ
phemare ē ꝯ ſcd̄m p̄ceptū: vbi đꝛ. Non
aſſumes nomen dei. ꝛc̄. Vn̄ etiā qn̄qꝫ
dn̄s in p̄nti vindictā de luſoꝛibꝫ accipit.
Vn̄ legit̄ de quodā milite qui dū occa
ſione ludi ꝑ oculo dei iuraēt. xp̄i ij ocu
li ei⁹ a capite exilierūt ꝛ in alearīū cecide/
runt. Item quidē ſagittari⁹ cū irat⁹ eēꝫ
valde ex hoc ꝙ in ludo ꝑdidiſſet: ſagit/
tam direxit ꝟſus celū quaſi vellet ſe vidē
care de deo. Sequēti ꝟo die cū idem ſa
gittari⁹ eadem hoꝛa ſedit ad ludū: redi
it ſagitta: ꝛ ſuꝑ alearīū ſanguinolēta ce/
cidit. Itē cauere dꝫ quilibet hō ne vel
taxillos vl̄ alia ad ludū neceſſaria locet
Sicut em̄ valde mal⁹ reputaret̄ q̄ alicui
ſcelerato gladiū locaret vn̄ aliquē ſct̄m
ꝛ iuſtū vir interficere deberet. Sic ma/
lus reputat̄ q̄ locat taxillos ꝛ alia ad lu
dū neceſſaria qꝛ occaſionē dat ad deum
blaſphemādū vl̄ q̄ſi ad crucifigendum.
Tertiū pcc̄m eſt fractio ſolēnitatū quia
ſm̄ Guil. lugduneñ. In p̄cipuis ſolēni
tatibꝫ p̄cipue cōmittūt luſoꝛes pcc̄m n̄
attendētes qđ legit̄ Numeri. xv. de illo
q̄ collegerat ligna in ſabbato: moꝛte mo
riatur hō ille ait dn̄s: lapidibꝫ obꝛuat
eū oīs turba. Conſtat aūt eſſe pei⁹ cum
blaſphemijs ꝛ iniurijs ludere q̄ꝫ ī ſabba
tis ligna colligere. Quartū eſt inobediē
tia parētū Quia q̄libet tenet̄ obediē pa
rentibꝫ ī bonis ꝛ in licitis. Et hoc eſt ꝯ
quartū p̄ceptū. Quintū eſt homicidiū:
qꝛ interdū vnus luſoꝛ ꝑ ſolo obulo īter/
ficit aliū: ꝛ hoc eſt ꝯ q̄ntū p̄ceptuꝫ. Se/
xtum eſt furtū: qꝛ tales luſoꝛes poſtmo/
dū efficiunt̄ qn̄qꝫ fures. ꝛ ſic cōiter qn̄qꝫ
ſuſpendūtur. Et hoc eſt ꝯ ſeptimū p̄ce/
ptum. Non furtū facies. Septimū eſt
falſum teſtimoniū. qꝛ ſepius cōtingit ꝙ
vnus ꝑhibet teſtimoniū falſum alij: di/
cēs eū lucratū eē cū tn̄ ꝑdidēit Et h̄ ē ꝯ
octauū p̄ceptū: vbi đꝛ n̄ ſl̄m teſtioniū di
ces. Octauū ē deſideriūꝫ lucrādi: qđ eſt
cupiditas: q̄ ē radix oīm maloꝝ: vt hꝫ
i. ad Thimo. v. Et h̄ ē ꝯ nonū p̄ceptū

vbi dr̄: Nō ꝯcupiſces rē ꝓximi tui. Nonū
ꝑceptū eſt īmmiſcdia: q2 vnꝰ luſor alium
ſpoliat ꝯvellʒ vſq3 ad camiſeā3 ſic cōmede
poſſʒ. Et ergo ſic ſm dictū xp̄i ī euāge⸗
lio miſicordes ſūt dicti btī ſic ecōuerſo ī
miſicordes īfelices ſūt. Vn̄ Jacobi. ij.
Juditiuum fit ei ſine miſericordia qui
hic non fecit iuditium cum miſericordia
Decimū ē vſura maxima: q̄ attedit n̄ ſo
lū in anno vl̄ in mēſe ſ3 in eadē die vl̄ ho
ra. extra d̄ exceſſibꝫ platoꝝ. īter dilectos
Vndecimū eſt ꝯtēptus ꝓhibitiōis ſan⸗
cte matris eccl̄e. Nā glo. dī q̄ hmōi lu
di ſūt ꝓhibiti nō tantū diſuaſi. Duode
cimū eſt ſcandalū ꝓximi. Corrūpunt ei
multi q̄ ad ludū ꝯcupiſcēdū de ꝯſuetudi
ne mala ꝯueniūt. Vn̄ Matth. 18. Ve
hoī ꝑ quē ſcandala fiūt. Tredecimū eſt
amiſſio tp̄is ꝛ oīm bonoꝝ q̄ iſto tp̄e q̄s
facere potuiſſet. Et ē magna ſtultitia q̄
luſor qn̄ potuit facere opꝰ ad ꝓpriā vtili
tatē ꝛ ꝓximi edificatōē3 ꝛ dei honorem:
ipſe facit q̄d ſibi ē dānoſum ꝛ ꝓximo ſcā⸗
daloſum. Decimūq̄rtū eſt ꝑiuriū. Se⸗
pe em̄ iurat luſor ſe lucratū fuiſſe cū in ve
ritate ꝑdiderit. Quindecimū ē fraus ſe⸗
pe em̄ vnꝰ defraudat aliū iurādo: iactā
do: cōputando: ꝛ ſic d̄ alijs. Sedecimū
eſt ira ꝛ odiū: q2 ſepe luſor cū ꝑdiderit ꝓ
uocat ad irā. ꝛ ſic maledicit qn̄q3 ſibi ipi
ꝛ qn̄q3 ꝓximis. Inſup ꝛ qn̄q3 acq̄rit odi
um ꝯ aliū q̄ ab eo lucratꝰ eſt. Decimūſe⸗
ptimū ſūt v̄ba mēdacia: q2 ſepe vnꝰ men
tit in dānū alteriꝰ. Decimūoctauū ē pec
catū cōminatōis: q2 qn̄q3 minat ꝓximo
verb: ꝛ ſup h̄ qn̄q3 inuadit eū verberibꝫ
ꝛ ꝯſequent qn̄ ad domū ꝓpriā aduene⸗
rit ꝯturbat vxores ꝛ pueros ꝛ totā fami⸗
liā. Sciendū aūt q̄ ipſe luſor ꝓprijs ma
nibꝫ ſeip̄m ꝯſumit ꝛ ꝑdit: quē filiꝰ dei cru
cifixis manibꝫ ꝛ pedibꝫ redemit. Vnde
Bern̄. loq̄ns in ꝑſona dn̄i ad talem di
cens. Ego acq̄ſiui te manibꝫ crucifixis.
Et tu ꝯſumis te manibꝫ demonibꝫ dedi
catis. Et eſt magna īgratitudo q̄ hō ī⸗
pugnat eū ī eadē ꝑte corꝑis ſui: ī q̄ dn̄s
ꝓ amore ipiꝰ tantū dolorem ſuſtinuit.
mm ¶ Itē luſor q̄cūq3 vertat oc̄los
cordis ipſe ꝑt iuenire: q̄d ſibi pcc̄m ſuū3
diſſuadeat. Si lucratꝰ ē ꝛ vertit oculos
mētis deorſum: tunc occurrere ſibi d3 q̄
lucratꝰ ē cū illa pecunia et̄nā dānatiōē3
Si aūt ꝑdidit ꝛ vertit oc̄los ſurſum: tūc
occurrere ſibi d3 q̄ ꝑdidit et̄nā heredita
tē ꝛ beatā vitā. Si aūt vertit oc̄los men
tis circa ſe: tūc aduertere d3 demones q̄
eū tāq3 leones rugiētes circūdant ꝛ eū3
deuorare affectāt ſi d̄s oꝑs eis poteſta⸗
tē ſuꝑ luſorē daret. Vn̄ exēplū legit ī
dialogo Ceſarij q̄ luſor q̄dā totꝰ dedi⸗
tus erat ludo teſſeꝝ. vt nec die nec nocte
q̄eſceret. Et inſuꝑ ſꝑ ſacculū cū3 nūmis
ſecū ferebat: vt ſecū volētibꝫ ludere obui
aret. in ludis aūt ita expeditꝰ ac fortuna
tus erat vt vix aliq̄s ſine dāno ab eo re⸗
cederet. Vt aūt poſteris ꝛ p̄ſentibꝫ oſtē⸗
deret inq̄ntū tales ludi (in q̄bꝫ ire inui⸗
die rixe ꝛ blaſphemie exercent) ꝯ deū fo
rent: ꝑmiſſum ē diabolo vt cū eo luderē3
q̄ multos eluſerat ꝛ euiſcerauerat ꝛ mlt̄o
rū marſupia euacuauerat. Nocte ꝟo q̄⸗
dā ī ſpecie cuiuſdā ludere volētis ītrans
ſacculū q3 nūmis refertū ſub aſcella por⸗
tans ad tabulā ſedit: denarios liberalit
appoſuit: teſſeres iactauit ꝛ multū in bre
ui de pecunijs illiꝰ militis acq̄ſiuit. Cui
cū3 ꝓſꝑe ſuccederet ꝛ luſori pecunia iam
quā appoſuerat defuiſſet: iratꝰ ait. Nū⸗
q̄d nō diabolꝰ es tu? Et ille. Satis eſt
Nūc appropinquat em̄ matutinale tp̄s
oportet nos ire. Tollenſq3 illū ꝑ tectū3
traxit cuiꝰ viſcera regul retrahētibꝫ mi⸗
ſerabilit excuſſit. Et q̄d de corꝑe factū3
ſit vl̄ in quē locū illd̄ ꝓiecerit vſq3 hodie
a cunctis q̄ ip̄m nouerāt ignorat. Ma
ne ꝟo viſceꝝ eiꝰ reliq̄e regul inherētes re⸗
ꝑteſūt. Ecce h̄ vno exēplo oñdit q̄ dia⸗
bolꝰ ſuos miniſtros ſinit ad tp̄s bn̄ pro⸗
ſꝑari: ꝛ q̄lit eos ī fine remuneret. corꝑa
ſc3 occidēdo: aīas ꝟo ī penas et̄nas per
petuo ſecum cruciandas detrudendo.
¶ Scōm p̄ncipale eſt q̄d iuris ſit de eo

q̄d p̄dic̄ in alea: puta qn̄ ⁊ q̄b9 p̄sonis sit reddēda pecunia tal'. Pro quo sciēduȝ q̄ quicūq̄ ludit ex auaritia. scȝ causa lucrandi: q̄cq̄d lucratur tali intentiōe siue paruum siue magnuȝ tenetur restituere Verbi gratia. Si quis luderet ex auaritia cum intentione multum lucrādi. ⁊ si talis solum quattuor denarios lucraretur: tenetur restituere. Ratio est: q̄r cū ludus sit quedam expoliatio: nō potest quis licite per ipsum aliquid acquirere: ⁊ sic non p̄t retinere. nn ¶ Sȝ q̄b9 restituere debet vtrū ipis vel alijs. Ad h̄ respondeo b̄m doctores. Primo si cum filio lusisti alicuius patris qui non habet peculium castrense. ⁊ q̄ adhuc ē sub obedientia patris. ⁊ tunc b̄m Ray. restituere teneris patri eius. Secūdo si cuȝ vxore alicuius mariti lusisti: ⁊ lucrat9 es que non h̄ȝ res parafernales: tūc tenerȝ restituere marito eius. Tertio si cū religioso: tunc teneris restituē p̄lato suo vel monasterio. Quarto si cū sacerdote: tūc b̄m consilium confessoris dāda est pauperibus. ⁊ ratio: quia bona sacerdotum sunt bona paupeꝝ. Quīto si lusisti cum illis qui sunt mēte capti. s. surdi muti: ceci: ⁊ qui morbo perpetuo laborāt. quia tales rebus suis p̄esse non possunt. Ergo qui tales vicit tenetur restituere: non dico illi qui amisit: sed tutori vl' p̄curatori. Sed si tales antedicti lucrātur. tunc non tenentur restituere tibi: quia non dignus es rehabere. Quia quantū ī te fuit: eos spoliare voluisti: nec etiā possunt licite sibi retinere. ¶ Sed b̄m consilium confessoris. tenētur pauperib9 talia erogare. Sexto quicunq̄ traxit aliquē ad ludum tenetur sibi restituere quicq̄d vicit b̄m Tho. scd̄a scd̄e. q. xxxij. Et nota q̄ ista attractio large intelligenda est scilicet quocūq̄ modo verbis vel factis induxit eum cum ille alias non erat lusurus. Item siue induxit euȝ in principio siue in medio ludi cum ille vellet desistere. Si autem lucratur ab eo qui ip̄m inuitum attraxit ad luduȝ: hoc ip̄e sibi nō tenetur restituere: sed debet b̄m consiliū confessoris pauperib9 erogaē b̄m Ray. ⁊ Tho. Septimo qui fraudulenter ludit b̄ȝ Tho. vbi supra: tenetur sibi restituere. ⁊ hoc intellige siue cōmisit fraudē ante: puta quia fingebat se quasi insciuȝ de ludo: ⁊ quasi hominē qui possit decipi: cum tamen decipere intenderet: siue cōmisit fraudem in illo ludo ⁊ submittēdo taxillos falsos: seu etiam veros male ⁊ fraudulose iactando seu mendacit' dicendo q̄ obtinuissȝ. seu male pecuniā numerando ⁊ huiusmodi. Octauo q̄n dovolūtarius cum volūtario ludit: et q̄ habet p̄pria bona q̄ potest alienare: tūc non tenetur sibi ille restituere: nec etiam ipse sibi retinere. Ratio est: quia cum ludus sit quedam expoliatio nō p̄ot quis licite per ipsum aliquid acquirere: et sic non potest retinere: sed nec illi debet reddere: quia ille non est dignus rehabē q̄ quantū in se fuit, p̄ximū expoliare conabatur. Item supradicta collegi ex sūma pisani ⁊ ex sūma Joannis. Item q̄ nullus possit possidere cum dō in ip̄o ludo res acquisitas sed debet eas restituere ⁊ dare sicut iam supra dictū est si vult saluari. patet per tale exemplū. Nam tēpore beati Cyrilli episcopi fuit quidā adolescēs consanguineus beati Cyrilli episcopi Rufus nomine qui fuit in ei9 seruitio. Et cum episcopus diuina celebraret adolescens ille iuit ad tabernaȝ ⁊ ad suos consodales: ⁊ ibi cum eis luduȝ exercuit. Post aliquot vero tempus infirmatus est vsq̄ ad mortem. ⁊ sic in eadeȝ infirmitate defunctus est. Tunc episcopus petiuit suffragia ab vniuersis ⁊ cōmuniter fieri p̄ eo a toto populo sibi subdito. Quod populus gratāter acceptauit quia adolescens ille satis laudabiliter quo ad populum vixit: ⁊ ideo diligebatur cōmuniter ab om̄i populo. Quadam die cum ep̄s salutare sacrificiū obtulisset p̄ anima defuncti ⁊ essȝ post mis

ſam in deuotiõe ſua: apparuit ei defun/
ctus ille totus ignit⁹: ꝛ cuȝ quereret q̇s
eſſet: Rñdit. Ego ſum aïa ꝯſanguinei
tui ꝓ q̃ inanit̃ oꝛas: q꞉ eternalit̃ dãnat⁹
ſum. Tũc epũs ꝑterrit⁹ dixit. Quõ h̃ me
ruiſti: cũ tã laudabilit̃ vixiſti: ꝛ ego ſꝑa/
bã te adhuc hr̃e innocẽtiã originalem.
Qui rñdit: ſic eſt. q꞉ adhuc ꝟgo ſuȝ: ſed
ꝓpt̃ hoc dãnat⁹ ſum: q꞉ habui in cõſue/
tudine de mane infra diuina vr̃a ire ad
tabernã ad ꝯſodales meos: ꝛ ſic ibi cuȝ
eis luſi: ꝛ q̇cq̇d lucrat⁹ fui: mihi reſerua/
ui. ꝛ fui eis q̃n̄q; occaſio ire ꝛ blaſphe/
mie: ꝛ de hoc nõ formaui mihi ꝯſciẽtiã
nec egi de h̃ pniam q̃uis q̃n̄q; admoni
tus ſũ ĩ ſmõib⁹ ꝛ ab alijs bonis hoib⁹.
Sȝ heu h̃ non curaui: nec in h̃ me emẽ
daui. ĝ et̃nalit̃ dãnat⁹ ſum. Et hãc vi/
ſionẽ ſcꝑſit btũs Cyrill⁹ btõ Auguſtio.
oo ¶ Tertio ſciendũ eſt quõ ꝛ quali
ter tales ludi pñt eſſe liciti ꝛ fieri ſine pec
cato mortali. Rñdeo ꝙ aliq̇s lud⁹ ſit li
citus ad h̃ requirũt̃ q̃ttuoꝛ. Primũ req̇
ritur cõgruitas ꝑſone. Cleric⁹ eĩ in alea
ludere non lȝ: q꞉ public⁹ aleatoꝛ repellit̃
a dignitate clericali: non obſtãte ꝯſuetu
dine. extra de exceſſib⁹ ꝑlatoꝝ. Int̃ dile
ctos. Et talis de iure deponi p̃t ſi ſe nõ
correxerit. 14. q. 4. Si q̇s. ꝛ 35. diſtin.
ca. Epũs. Scd̃o req̇rit̃ ꝯgruitas mate/
rie: vñ ꝓ eſculẽto vel potulẽto q̇s ludere
p̃t. Tertio requirit̃ tp̃s vt ꝙ nõ ludatur
tp̃e luct⁹ vł pnie vł cõmunionis. Quar
to req̇ritur ꝙ nõ faciat ꝯ legẽ ludi: vt ꝙ
nõ male cõputet: nec etiã ludenteȝ ꝓuo/
cet: nec etiã ex cupiditate ludat: ȝ ſolum
ꝓ recreatõe viriũ. Nota qñ ꝓpt̃ deducti
onẽ tp̃is vł recreatõem ludit̃ id q̃d ſic lu
crat̃ ſm btm̃ Thomã: dãdũ eſt paupe
rib⁹. Et Raymũd⁹ d̃t ſaltẽ ĩ iuditio aïe
Nota ꝙ lud⁹ alee eſt oĩs lud⁹ q̇ innititur
fortune. Ergo h̃ q̃d h̃ d̃r de ludo alee: ĩ
telligit̃ de quocunq; ludo: ſiue fiat ĩ alea
ſiue cũ chartis depictis. ꝛ ſic de alijs.
¶ De inducentib⁹ ad reſtitutionem
rerum iniuſtarum

Sequit̃ de his q̃ ad hoc valẽ nõ
ꝑñt vt auar⁹ libent̃ iniuſtas res
reſtituat ſi ea frequent̃ meditet̃
Primũ eſt ꝙ niſi reſtituat: particeps nõ
erit bonoꝝ toti⁹ eccł'e ꝛ et ꝯ oĩm indulgen
tiaꝝ de quib⁹ gaudẽt ꝛ ſꝑant boni. Ipe
aũt nec gaudere nec ſperare p̃t de ipis.
Si aũt reſtituat: tunc oẽs fr̃es ſpũales
reſtituunt̃ ei: ꝛ oẽs amici dei fr̃es eius fi
unt. Inſuꝑ ſocietas toti⁹ eccł'e ex q̃ ꝑteȝ
hȝ in oĩb⁹ bonis eccł'e. Unde pſ̃. Par/
ticeps ego ſuȝ oĩm timentiũ te. Scd̃m
ꝙ iniuſta velit aut nolit diu nõ poſſide
bit: ȝ eũ cito derelinq̃re oportet. Unde
pſ̃. Relinquunt alienis diuitias ſuas.
Uñ legitur exemplũ ꝙ quidã diues ha
buit totã ſollicitudinẽ ſuã in diuitijs: et
ꝯgregauit magnã ſummam pecunie. ꝛ
nullũ hẽdẽ habuit. Una dieꝝ ſedebat
ꝛ cogitabat ſe morituꝝ ꝛ tũc nõ poſſe vti
vlteri⁹ diuitijs ſuis: ꝛ dixit Aïa mea mł
ta bona habes quicq̇d deſideras hñ po
tes habere: horrea mea plena ſunt fru/
gib⁹: ꝛ ciſte mee plene ſũt auro ꝛ argẽto:
ꝛ celaria mea plena ſunt vino Ergo aïa
mea ſemper leta ſis: ꝛ a me nõ recedas:
Statim audiuit vocẽ dicẽtẽ ſibi. Stul
te hac nocte ſubito morieris: ꝛ q̃ congre
gaſti cui manebunt: ꝛ diaboli reperent
aïam tuã aſꝑe ꝛ ad infernũ deducẽt Nõ
ſic factũ ẽ: eadẽ ei nocte moriebat̃ ſine cõ
feſſione ꝛ cõtritõe ꝛ ſacro. Tertiũ eſt ꝙ ĩ
iuditio dure conquerent̃ de eo oẽs quo
rum res iniuſte vel violent̃ retinuit: imo
etiam pro modo loquendi res quas in/
iuſte habuit querelam contra eum defe
rent. Talia cogitare debet quilibȝ aua
rus ꝙ tot teſtes contra ſe habebit in iu/
ditio: quot homines ſpoliati ſunt ab eo
Et etiam quot res iniuſtas poſſidebit:
tot teſtes contra ſe habebit. O quot te/
ſtes aliqui ꝯtra ſe habebũt qui multas
res iniuſtas poſſederũt. Quartũ ꝙ cor/
pus chriſti nec ſanus nec infirmus am/
plius aliquo modo ſumere debet niſi ꝓ
poſſe reſtituat. ꝙ ſi contrafecerit. cõtin/

get ei ſicut iude: qui cum haberet. xxx. denarios de iniuſto: cum acceṗiſſꝫ buccellum introiuit in eum ſathanas ⁊ magis potenter eum poſſedit Sic ⁊ auaro continget ſi ſic ſacramētum recipit. Similiter ⁊ ſacerdos qui ei licentiā ſcienter tribuit vna cum eo ſimul damnantur.

Quinto ꝙ nec deus nec aliquis ſanctorum nec maria nec angeli dei ī morte ei in adiutorium ſubueniunt niſi reſtituat imo deo ⁊ ſanctis ⁊ angelis carere talem oportet tam in vita q̃ꝫ in morte: ⁊ etiam poſt mortem. O q̃ꝫ miſer ⁊ infelix eſt ille qui talia bona iniuſta p̄ponit deo ⁊ omnibus ſanctis. ⁊ potius vult carere deo ⁊ omnibꝫ ſanctis q̃ꝫ talia reſtituere. Sextum ꝙ quelibet res ī iuſte poſſeſſa parui vel magni valoris eum in perpetuuꝫ cruciabit in anima vſqꝫ ad iuditium: et poſt iuditium in corpore ⁊ anima diuerſimode torquebitur: Nam qui vnuꝫ denarium ſcienter iniuſte poſſidet ⁊ ſic moritur: multum punietur. ꝗ duos denarios plus. qui florenū multo amplius. ⁊ ſic de alijs aſcendēdo. Iteꝫ talis auarus ſi cogitet patibulū infernale ſibi erectum a quo alio modo euadere non poteſt niſi per reſtitutioneꝫ. quia nō dimittitur peccatum niſi ablatum reſtituatur ſm Auguſtinū. Quis latro videns patibulum ſibi erectum non libēter reſtitueret quicquid poſſet: ſi ſe per hoc euadere crederet? Unde Aug⁹. Quis em̄ vt viueret continue perdere noluit vnō viueret: eligens potius vitam mendicantem q̃ꝫ celerem mortem. Septima eſt ꝙ filij quibus res iniuſtas lucratur parum aut forte nihil de illis rebus habebunt. Item ſi cogitet duritiaꝫ que poſt mortem ſuam futura eſt in eius filijs erga eum. vix enim ſemel in anno memores ſunt nominis ipius vt eius anniuerſarium faciant. In ſemetipſo autem poteſt reſpicere q̃ꝫ paruꝫ boni ꝓ ſuis fecerit ⁊ ſic ſibi non dubitet fieri. ⁊ multo min⁹ quia abundāte iniquitate refrigeſcit caritas multoꝝ: vt ait dn̄s Unde legitur de quodā diuite ꝗ multas res iniuſtas poſſedit. ⁊ volēs experiri fidelitatē filij ſui: petiuit ab eo vt amore ipius digitū ſuū ad ignē poneret donec vnū ſolū aue maria diceret: ⁊ vt ſic cognoſcerꝫ ſi eum paterne diligeret. Et filius cepit hoc attēptare. ſꝫ q̃ꝫ cito ardorē ignis ſenſit digitum ſuū retraxit dicens ad patrē Quid te in hoc iuuarem ꝙ totuꝫ corpus meū cremarem? Et pater ad filiū. Quid tūc me iuuaret ſi ꝓpter te eternaliter damnarer. Et ſic om̄ia iniuſta reſtituit: ⁊ vitaꝫ in bono finiuit.. Item cogitare debꝫ talis auarus ꝙ pecunia iniuſte acꝗſita et filijs ſuis relicta: occaſio erit mortis. vn̄ Exod. xxi. Si ꝗs ꝑ induſtriam occidit ꝓximum ſuū moriat̄ homo ille. ꝓxim⁹ autem eſt filius eius ꝗ eſt os ex oſſibus et caro de carne eius. Item vxor eius q̄ teſte xp̄o in euāgelio: erūt duo in carne vna. Tales ꝓximos. ſ. vxorem ⁊ filios et om̄es heredes gladio iniuſtarum rerū quas eis relinꝗt occidit. Et hoc ꝑ induſtriam facit cū res ſciuit eſſe iniuſtas quas eis relinꝗt. nā quot denarios ſciēter eis reliquit de iniuſto: tot gladijs ipſos trāſfigit. Et ideo q⁊ filios ⁊ heredes ſuos eterna morte damnat. Dicit dn̄s de ipis durum verbū in euāgelio Mathei. x. Inſurgent parētes in filios: ⁊ filij inſurgēt aduerſus parētes. ⁊ tales filij dupliciter puniūt pārētes ſuos. Primo q⁊ durū eſt ꝙ ꝯquerunt̄ de eis filij ſicut de crudelibꝫ occiſoribꝫ. vn̄ Eccl. xli. De patre impio ꝯquerunt̄ filij. qm̄ ꝓpter ipm ſunt in opprobrium. Scd̄m qd̄ eſt grauı⁹. q⁊ in inferno eos torquebūt ad minus ꝑ improperia in tantū ꝙ neſcio vtrū grauius ꝑ filios vel ꝑ demōes puniant̄. Un̄ exemplū legit̄. ꝙ ꝗdā vſurarius habuit duos filios: quoꝝ vn⁹ cōpūctus in ꝗdā ſermone dixit patri ſuo. Pater ſi moreremur in iſto pcc̄o ⁊ in iſta vita tūc moreremur in corpe ⁊ aīa. ꝫ cōuertere ⁊ redde vnicuiqꝫ qd̄ debes Luc

pater ⁊ frater indignāter rn̄derunt. De
bes tu noſter ꝯfeſſoꝛ eē. vade ſi moꝛi vo/
lueris ⁊ nos ꝑmanebimus in bonis no
ſtris. Qui tacuit ⁊ abijt in heremum ⁊
pauperē vitam ibi duxit ſeruiēdo deo.
Tandē pater moꝛiebat᷑. ⁊ poſt aliquot
tp̄s moꝛiebat᷑ fil'r ⁊ frater. Cū ille bonꝰ
heremita intellexiſſet ꝙ pat᷑ ⁊ frat᷑ moꝛ/
tui eſſent: miſericoꝛdia motus ſtatū eoꝝ
deſiderabat ſibi notificari. Tandē deū
petijt vt mereret᷑ eos videre. Una die
cū eſſet in oꝛōe ſua: venit angelus domi/
ni ⁊ dixit ei. Fiat tibi qđ petiſti. Arripu
it eū cum manu ⁊ dixit. veni ego oſten/
dam tibi eos. Et duxit eū quo ip̄e neſci
ebat. Tandē veniebat ad montē vnū:
et dixit ei angelus. Uis videre patrē ⁊
fratrem tuū: Qui reſpōdit: volo. Et vi
dit vallem ⁊ audiuit miſerabilem vocē.
et vidit p̄mo patrē bulliētem in igne ſi/
cut vnū piſum in vna magna olla bulli/
ens. Et dixit pater. Ue ve ve. maledi/
cta ſit hoꝛa in qua ꝯceptus ſum: ⁊ vēter
q̇ me poꝛtauit. Et cū audiſſet hec here
mita tremuit ⁊ dixit. O pater es tu hic.
Qui dixit. ſum dilecte fili mi. bn̄dictus
tu ſcis qꝛ timuiſti deum ⁊ cauiſti illā ſpe
luncam ⁊ penā iſtā hoꝛribilē. ſed caue ti
bi vt ſeruias deo. Et interim ꝙ loq̄bat᷑
venit frater ſicut pater in bulliente igne
natādo infra ⁊ ſupꝛa ſicut piſum in olla
Et cepit filius maledicere patri in peiꝰ
dicens. Maledictus ſis tu pater in et᷑/
num. qꝛ iniuſte acq̇ſita ſup me heredita
ſti ⁊ ſic me damnaſti. Et ecōuerſo pater
ad filiū dicēs. Maledictus ſis tu fili. qꝛ
ꝓpter te talia iniuſta acq̇ſiui ⁊ retinui. ⁊
ſic me omni bono p̄uaui. ⁊ in hāc penā
ꝓpterea deſcendi. Quibꝫ dixit filius vi
uens. Pn̄t vos aliq̄ ſuffragia iuuare vl'
ꝓdeſſe. Qui dixerūt: non. qꝛ in inferno
nulla eſt redēptio. Et cū hoc videret ꝙ
in eis nō eſſet aliqua ſpes: receſſit. ⁊ đo
fideliter ſuiuit. ⁊ ſic ſaluatus eſt qq
¶ Querit᷑ vtꝝ q̇s teneat᷑ ſtatim iniuſta
reſtituere: Rn̄deo ſm Tho. ſcđa ſcđe.
q. lxij. ꝙ ſicut accipe rem eſt ꝯtra iuſticiā
ita ⁊ eandē detinere. . qꝛ ꝑ hoc ꝙ aliq̇s
detinet rem alienā inuito dn̄o: impedit
eum ab vſu rei ſue. ⁊ ſic facit ei iniuriam
Manifeſtū eſt aūt ꝙ nec ꝑ modicū tem
pus licet in peccato moꝛari. ſꝫ q̇libet te/
net᷑ ſtatim pccm̄ deſerere. ſm illđ Ecci.
xxi. . Quaſi a facie colubꝛi fuge peccatū
Et ideo q̇libet tenet᷑ ſtatim reſtituere vl'
petere dilatōem ꝑ ſe vel interpoſitā ꝑſo
nam ſi occultū eſt. ſ. ꝑ ꝯfeſſoꝛem vl' ſacer
dotem aliū ſine exp̄ſſione nōis tui ab il/
lo q̇ poteſt vſum rei ꝯcedere. Et in hoc
ꝯcoꝛdat Ray. ꝙ ſi denegat dilatōem ⁊
velit ꝙ cedat bonis ſuis ⁊ reſtituat Rn̄
deo: tunc abſqꝫ dilatōe cedere debet oī/
bus bonis: etiā ſi opoꝛteat ip̄m mēdica
re. Tamē ſine culpa pōt accipe vite ne/
ceſſaria. ſ. extreme nccītatis Queritur
vtrū ille pōt accipe aliq̇d ꝓpter dilatio/
nem. Rn̄deo ꝙ nō. qꝛ ſicut nō debet ca
rius vēdere rē aliquā ꝓpter dilatiōem.
ſic nec ibi aliq̇d recipe p̄t ꝓpter dilatōeꝫ
reſtitutōis. Ergo ſi dediſti vni ſup̄ ſoꝛtē
ip̄e tenet᷑ ſibi cōputare in ſoꝛtem. Quid
ſi q̇s oīno eſt impotēs ad reſtituendum
Reſpōdeo ſm Ray. Doleat de hoc et
ꝓponat ſoluere q̄ꝫcito p̄t rr ¶ Querit᷑
cui reſtituēda ſit res furtiua vl' rapta ſeu
al's male recepta. Reſpōdeo ſm Ray.
Ei cui res ſubtracta fuit: vl' ſi defunctꝰ
eſt ſuis heredibꝫ: ⁊ fiat caute q̄ntum p̄t
vt ꝑ religioſum ⁊ hmōi. ita tamē ꝙ nul
la ꝑſona furem ꝓdat. Et ſm Ray. qui
libet male fidei poſſeſſoꝛ tenet᷑ reſtituere
rem cū oībus fructibus ꝑceptꝫ. ⁊ quos
ip̄e dn̄s ꝑcepiſſet ſi ip̄e poſſediſſet. extra
de reſti. ſpo. Et intellige fructus q̇ ſup/
ſunt: deductis illis expēſis que fiūt gr̄a
fructuū querendoꝝ ꝯgregandoꝝ ⁊ reſer
uandoꝝ. Si aūt ſunt vage reſtitutiōes
vbi dn̄s ſiue heredes ignoꝛāt᷑: tūc talis
res ſm ꝯſilium ꝯfeſſoꝛis q̇ auctoꝛitateꝫ
habet diſtribuat᷑ in pias cauſas ⁊ pios
vſus paupeꝝ. maxīe vbi ep̄s reſeruat ſi
bi talē cauſam de vagis reſtitutōibus.

Quid ſi diceres. ſacerdotes ⁊ monachi
multa loquūtur in ſermonib⁹ de reb⁹ in/
iuſtis vt ſibi tribuant̄. R̄n̄deo q̄ res in/
iuſte acq̇ſite nō debent dari nec ſacerdo
tibus nec monachis nec paup̄ibus nec
eccleſijs nec monaſterijs. ſed reſtituēde
ſunt veris heredib⁹ cū ſciunt̄. Vn̄ exem
plum. Quidam diues de rebus iniuſte
acq̇ſitis volens de hoc ſatiſfacere deo ec
cleſiā in honore beate v̄ginis cōſtruxit.
eamq̄ decēter ornauit. Perfecto igitur
op̄e: quēdam ſanctū ep̄m vocauit vt eā
dem ecc̄iam ꝯſecraret. Qui cum ad pe/
titōem eius veniſſet eādem ecc̄iam veſ/
pere ꝯſpecturus intrauit: inuenit diabo
lum ſtātem extēſis manib⁹ vtrūq̄ parie
tem cōplectentem. Cui dixit ep̄s. Qua
re hic ſtas. R̄n̄dit. in p̄dio meo ſto. Cui
ep̄s. Quis tibi dedit hoc p̄diū. Reſpō
dit. Nōne tu ꝯcordas cū ſacra ſcriptura
q̄ ea que cū vſura ⁊ iniuſtis rebus fiūt
mea ſunt. Ep̄s reſpōdit. cras deo dāte
auferā tibi poſſeſſionē iſtā. Demon r̄n̄/
dit. ergo iniuriā mihi inferes: cū nec ip̄e
de⁹ aliquā mihi velit fieri iniuriā. Ep̄s
dixit. Ne ergo tibi iniuriā fieri cōquera
ris: adiuro te p̄ crucifixū vt q̇cquid d̄ tu
is hic inueneris hac nocte tollas: alia in
tacta relinq̄uēdo. Reſpōdit demon. ita
fiat. Mane aūt facto cū ep̄s cū magna
pp̄li turba ad ecc̄iam dedicaturus p̄ce/
deret: nō vnū q̇dem lapidem inuenerūt
ſſ ¶ Querit̄: qualit̄ reſtituet q̇ impe/
diuit aliquē a cōſecutōe alicuius mune
ris vel b̄n̄ficij. R̄n̄deo ſi impedit aliquē
cui iā determinatū eſt vt ei detur. ⁊ ipſe
ex odio p̄curat reuocari: tūc tenetur ad
reſtitutōem equalē ſ̄m ſuā facultatem.
Si aūt impedit anteq̄ firmatū ſit vt ei
detur: tūc q̇dem ad aliquam recōpenſa
tōem: nō tamē tenet̄ ad equalem. q̄ ad/
huc fuit dubiū vtrū illi daret̄. Querit̄
qualiter ſatiſfiat p̄ his q̄ reſtitui nō pn̄t
vt mutilatio mēbi: ſtup̄: ⁊ ſil'ia. Reſpō
deo ſ̄m Guil. in his q̇bus damnū neq̄
in ſe neq̄ in equalenti reſtitui pōt: ſatiſfi

at p̄ recōpenſatiōem faciendā ſ̄m arbi/
trium boni viri. Cōcordat Tho. ſc̄da
ſecūde. ττ ¶ Querit̄ de illis q̇ male
recipiūt a p̄ſonis ecc̄iaſticis: q̄uō tenean
tur ad reſtitutiōem. R̄n̄deo ſ̄m Ray.
Diuites ⁊ potētes q̇ receperunt p̄ frau/
des: minas: ⁊ p̄ importunitates ⁊ hmōi
tenent̄ reſtituere ipis vel ecc̄ie. Sʒ forni
carie ⁊ hmōi turpes p̄ſone quicq̇d p̄ ta
li turpi actu receperūt a clericis: tenētur
reſtituere ipi ecc̄ie: niſi forte eis fuerit da
tum cauſa elemoſyne in ſumma nec̄cita/
te. Sciendū q̄ meretrix q̇cq̇d recipit p̄
ſalario a ſecularib⁹ p̄ſonis hoc p̄t retine
re. ſed q̇cquid recipit a clericis p̄ tali ac
tu tenet̄ reſtituere ecc̄ie. Queritur quā/
do creditor dimittit debitori. vtrū tunc
ſit liberatus a ſolutōe. Reſpondeo. ſi de
bitor ſponte ⁊ p̄pria voluntate dimiſit
nō tenetur amplius ſoluere. Ergo ſi pau
per eſſes: ⁊ creditor tibi ſpōte ⁊ p̄pter de
um dimitteret: abſolutus es. Similiter
ſi habes reſtituere ⁊ velles reſtituere: et
creditor tibi ex gratia vl' amicicia dimit
teret: abſolutus es a reſtitutōe. Secus
ſi deceptus vl' coactus: vel q̄ putauit
ſe nūq̄ aliq̇d poſſe rehabē: Vl' ille q̇ p̄
ſuit ſe ad manus creditoris. ſʒ tamē non
intēdebat reſtituē: immo ſperauit q̄ p̄
modico vl' p̄ nullo quitaret̄: al's nō po
ſuiſſet ſe: talis nō eſt abſolutus a reſtitu
tiōe: ſʒ ſp̄ in tali caſu tenet̄ ad reſtitutōeʒ
Sciēdum tamē q̄ non ſolum magna:
ſʒ etiam p̄ua reſtituēda ſunt. Unde exē/
plum: cōuerſus q̇dam ordinis ciſtercie/
ſis: cū miſſus eēt ab abbate ſuo ⁊ debe/
ret trāſire aquaʒ quandā ⁊ nō habebat
naulū p̄miſit naute obulū tranſmittere
Qui cū poſtea mortuus eēt ⁊ nō miſiſſʒ
illum obulū nec fuiſſet cōfeſſus negligē
tiam illā: q̄ vilip̄ēderat eo q̄ parum eēt
p̄dictū obulū poſt obitū an̄ oculos ha/
bebat: q̇ tantū creuit vt maior mundo
ei videret̄. Et cū nihil aliđ obſiſteret qđ
ab ingreſſu celi eū ip̄ediret niſi obul⁹ ſo
lus. ⁊ cū nō poſſet euadere niſi ille obul⁹

in illo puniret ad petitōem angelorū ꝛ ſanctorū q̄bus ſeruierat ꝓmiſſa eſt aīa ad corpus redire. Et ꝯfeſſus eſt illō ab bati. Et miſſus eſt illi obulus ſu⁹ cum magna velocitate: quē vt mox r̄cepit cō uerſus expirauit ꝛ celi gaudia intrauit.

De octauo p̄cep.

Non falſum teſtimoniū dices A ¶ Ubi ſm Aug⁹ ꝓhi bet oēe nocumentū quo q̄s ꝑ falſitatem oris ledit ꝓximū Et cōtra hoc preceptum faciūt octo ge nera hoīm. ¶ Primi ſunt falſi teſtes et mēdaces hoīes qui prauis hoībus ꝓxi mis nocere volētibus p̄ſtant auxiliū ꝑ ſuū falſum teſtimoniū Pro quo ſciendū ꝙ falſus teſtis in falſo teſtimonio mul ta mala ꝯmittit. Primo animā ꝓpriam occidit cum ſuo mēdacio ꝛ falſo teſtimo nio. Sap. i. Os quod mētitur occidit aīam. Secūdo xp̄m negat. q2 corruptio veritatis eſt negatio dei Un̄ qui verita tem negat xp̄m negat. imo eſt valde hor rendū nomē dei aſſumere in teſtimoniū falſitatis. Tertio ꝓximum ledit ꝛ dam nificat: aut in rebus: aut in fama. aut ī ꝑſona. id eſt in corꝑe cum ſuo falſo teſti monio Ergo q̄libet talis bonus homo ſic ieſus pōt dicere cū xp̄o illud pſ̄. In ſurrexerūt in me teſtes iniq̄. Notandū ꝙ ſcūs Thomas ſcd̄a ſcd̄e. q. lxx. dicit ꝙ falſus teſtis peccat mortaliter ꝛ tenet̄ ad reſtitutiōem oīm. xiiij. q. v. Nō ſane q. vi. Si res aliena. Et tales puniūtur a deo non ſolū in futuro: ꝫ etiam in p̄nti quandoq̧. Exemplū pꝫ infra. viij. N. ¶ Seq̄tur de mēdacijs. Pro quo no ta ꝙ mēdacium eſt falſa ſignificatio vo cis cū intētione fallēdi Unde q̄rit̄ vtrū maius peccatū ſit mentiri verbo vel fac to: Reſpōdeo ſm Thomā in q̄olibeto Cum eadē intētio ſit fallendi in vtroq̧ vterq̧ peccat equaliter. verbū eīm ꝛ fac tū aſſumunt̄ vt inſtrumentū fallēdi. vn̄ nō refert q̄ntum ad peccatū vtrū aliq̄s verbo ſcripto vel nutu vel quocūq̧ fa cto mentit̄: ſicut nec refert quātū ad ho micidium vtrū aliq̄s gladio vl̄ ſecuri in terficiat. Item q̄ritur: in quo differt mē dacium a falſo. Reſpōdeo: falſum dicit q̄cunq̧ credit verū dicere: ꝛ tamen hoc idem quod eſtimat verū eſſe nō eſt verū Sed mētiri eſt quādo aliq̄s loq̄tur ali q̄d qd̄ veraciter ſcit nō eſſe verū. ꝛ ſic cō tra mētem ꝓpriam loq̄tur. Nā ꝛ menti ri, dicit̄ quaſi contra mentē ire Ergo dif ficulter vel nunq̄ p̄t aliquis ſcire aliquē mentiri. niſi ſolus deus. quia quādo fal ſum loq̄tur quod credit eſſe verū nō mē titur ꝫ falſum loq̄tur. B ¶ Sciē dum ꝙ quinq̧ ſunt q̄ poſſunt valere ad deteſtatiōem huius peccati. ſ. mēdacij. Primū, quia iſtud peccatū eſt diaboli cum. quia p̄mum mendaciū ꝯmiſit dia bolus. vt habet̄ Gen̄. iij. cum dixit pri mis parētibus noſtris Nequaq̄ morie mini. Un̄ Iohis. viij. legit̄ de diabolo Cum loq̄tur mendaciū ex ꝓprijs loqui tur. quia mendax eſt ꝛ pater eius. ergo mendax habꝫ linguā diabolicā ¶ Se cundū eſt hoc. ꝙ illud peccatū inquinat membrū in quo magis indecēs eſt im mūdicia. ſcꝫ os hoīs. Reddit eīm illud abhominabile deo. vn̄ Prouer. xij. Ab hominatio ē deo labia mēdacia. Si ali q̄s os ſuū aptum haberet muſcis ꝛ alijs rebus immūdis q̄cunq̧ vellent ibi itra re: ꝛ ꝑmitteret eas ibi nidificare: os ei⁹ abhominabile eſſet hoībus: ſic os men dax abhominabile eſt deo: cū immūdi cia mēdacij plus diſplicet deo q̄ immū dicia muſcarū ¶ Tertiū. ꝙ illud pecca tū hoīem facit ſimilē falſe monete. ergo q̄ntum p̄ualet florenus bonus floreno falſo: tāto preualet homo verax homi ni falſo ꝛ mēdaci. vnus aūt bon⁹ flore nus valet plus q̄ mille falſi. ꝛ bon⁹ hō verax p̄ualet mille mēdacibus Et ſicut falſa moneta nō valet nec ad emendum nec ad vendendū. ſic homo mendax ad